

MILJØKRIM

DESEMBER 2011

NR. 3 – ÅRGANG 14 – MAGASINET UTGIS AV ØKOKRIM

TEMA: MILJØKOORDINATORROLLEN – Side 4

Miljøkriminalitet under politimesterens ledelse

Hvorfor anmelder ikke Mattilsynet
miljøkriminalitet oftere? Side 12

Biologisk mangfold
og straffeloven § 152 b Side 18

LEDER

ANSVARLIG REDAKTØR
HANS TORE HØVISKELAND

Miljøkoordinator – en viktig stilling. I forrige nummer av Miljøkrim hadde vi to lengre artikler om miljøkoordinatorrollen, dette følges opp i denne utgaven. Det gjør vi fordi vi mener miljøkoordinatorrollen er svært viktig. Det er ingen tvil om at bekjempelsen av miljøkriminalitet har blitt styrket etter at koordinatorfunksjonen ble innført i 1995.

Stillingen som miljøkoordinator krever engasjement fra den enkelte koordinator, for de er politidistriktets krumtapper i systemet. Men det er ikke nok med engasjement, det er også viktig at de gis anledning til å utføre de oppgavene de er pålagt.

Miljøkoordinatorrollen er nærmere beskrevet i Politidirektoratets Miljørundskriv (Rundskriv 2008/008). Her står det blant annet at det skal være en miljøkoordinator i hvert politidistrikt. Vedkommende skal være politimesterens nærmeste rådgiver i miljøspørsmål, være faglig rådgiver i større og/eller prinsipielle saker, ha ansvaret for miljørelatert etterretning og holde seg oppdatert på miljøsakene i distriktet. Det nevnes også i rundskrivet at miljøkoordinatoren kan være tilknyttet distriktets økoteam der det er opprettet, og at det er en stor fordel hvis miljøkoordinator også deltar i etterforskningen av utvalgte miljø saker. I tillegg må miljøkoordinatorene selv sagt ha best mulig samarbeid med andre etater. De er en viktig ressurs for politidistriktene.

Dessverre viser det seg at koordinatorfunksjonen ikke alltid fungerer optimalt i alle politidis-

trikt. Det har til og med skjedd at politidistrikt ikke har hatt miljøkoordinator. Det er også eksempler på at det er oppnevnt miljøkoordinator, men uten at vedkommende har mulighet til å drive med de oppgavene som er tiltenkt koordinatoren. Slikt er beklagelig, for hvis miljøkoordinatoren ikke fungerer i et politidistrikt, så fungerer som regel ikke politidistriktets arbeid med å bekjempe miljøkriminalitet heller. Å få til en velfungerende koordinatorfunksjon bør ikke være så vanskelig. Man kan hente erfaring fra politidistriktene som har lyktes på området. ØKOKRIM vil, gjennom vår nasjonale miljøkoordinator, også kunne yte bistand for å få dette til. Økonomisk mener jeg det er snakk om lite penger i det store bildet, og etter hvert en stadig mer påkrevd investering for å ivareta fellesgoder.

ØKOKRIMs miljøkrimavdeling har i en årrekke arrangert miljøseminar for landets miljøkoordinatører og miljøjurister. Det er påfallende at det stort sett er de samme politidistriktene som ikke møter opp på seminarerne.

Miljøkoordinatorordningen har de senere årene blitt bedre, og i enkelte politidistrikter fungerer ordningen veldig bra. På den annen side er det fortsatt politidistrikt som ikke har fått det til å fungere slik intensjonen med ordningen er. Jeg har tro på at dette vil bli bedre. Miljøkriminalitet rammer både fellesskapet og kommende generasjoner, og presset på naturen øker stadig. Det gjør at bekjempelse av miljøkriminalitet ikke kan være en salderingspost.

Biologisk mangfold. Albert Einstein skal ha sagt: «Om biene forsvinner fra jordens overflate, har menneskeheten bare fire år igjen.» Å bevare det biologiske mangfoldet har stor betydning for å opprettholde det økologiske systemet i naturen, og det er også livsgrunnlaget for oss mennesker. Dessverre utøves miljøkriminalitet som rammer det biologiske mangfoldet. Behovet for beskyttelse av det biologiske mangfoldet fremstår i dag som mer prekært enn det man så for seg i 1993 da generalklausulen mot miljøkriminalitet kom. I artikkelen om Generalklausulen og biologisk mangfold på side 18 i denne utgaven av Miljøkrim ser politiadvokat Aud Slettemoen nærmere på behovet for en etterkontroll av om generalklausulen. Er den fortsatt tidsmessig på alle områder? Flere ting taler klart for at det må foretas en slik etterkontroll av generalklausulen.

ØKOKRIM

Miljøkrim er et fagblad som inneholder aktuelle artikler om miljøkriminalitet: natur- og faunakriminalitet, forurensningskriminalitet, kunst- og kulturminnekriminalitet, samt arbeidsmiljøkriminalitet. Det distribueres til politiet, påtalemyndigheten, domstolene, kommunene, naturoppsyn, miljø- og kulturminneforvaltningen, med flere. Bladet blir utgitt tre ganger i året.

Ansvarlig utgiver:

Miljøkrimavdelingen ved ØKOKRIM

Utgitt:

Desember 2011

Ansvarlig redaktør:

Førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland

Redaktør:

Statsadvokat Tarjei Istad

Redaksjon:

Politioverbetjent Tuva Brørby
Politioverbetjent Kenneth Didriksen

Grafisk formgivning:

Lillian Nordby Øktner

Opplag og trykk:

4 000, RenaissanceMedia AS

Forsidefoto:

Rødrevvalp (*Vulpes vulpes*), Songa i Vinje, september 2011. Foto: Haakon Haavestad, Statens naturoppsyn.

Miljøkrimavdelingen ser positivt på bidrag fra leserne, redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere innsendte bidrag.

Stoff kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og skal krediteres fagbladet Miljøkrim.

Der annet ikke er nevnt, er fotografiene fra Shutterstock.

Adresse:

ØKOKRIM. Pb. 8193 Dep., 0034 Oslo

Besøksadresse:

C.J. Hambros plass 2 B, 0164 Oslo

Telefon: 23 29 10 00

Telefaks: 23 29 10 01

E-post: miljøkrim.okokrim@politiet.no

Nettsider: www.miljokrim.no
www.okokrim.no

Miljøerstatning etter
naturmangfoldloven § 74 s. 36

Stockholmkonvensjonen s. 26

INNHold

04 TEMA: MILJØKRIMINALITET UNDER POLITIMESTERENS LEDELSE

09 SMÅNYTT

12 HVORFOR ANMELDER IKKE MATTILSYNET MILJØKRIMINALITET OFTERE?

15 MATTILSYNETS ANMELDESPRAKSIS VED ULOVLIG HOLD AV EKSOTISKE DYR

17 AVHØR NÅR MISTENKTE ER ET FORETAK

18 GENERALKLAUSULEN OG BIOLOGISK MANGFOLD

26 STOCKHOLMKONVENSJONEN

30 ALLEMANNSRETTE OG FRILUFTSLOVEN

33 BOKOMTALE: PLAN- OG BYGNINGSRETT

36 MILJØERSTATNING ETTER NATURMANGFOLDLOVEN § 74

42 ECOMESSAGE

44 STRAFFBAR TELTING

48 BISITTERROLLEN – HVA KAN DEN INNEBÆRE?

49 NYE LOVER OG FORSKRIFTER

50 HVA HAR SKJEDD SIDEN SIST?

Her fortsetter vi temaet fra forrige
Miljøkrim, nr. 2, 2011.

Forvaltning av reindriften er reinpolitiets ansvar i Finnmark.
I Vestfinnmark politidistrikt er miljøkoordinatoren organisert under
Reinpolitiets. Foto: Johannes Jansson / norden.org.

Miljøkriminalitet under politimesterens ledelse

TEKST: POLITIOVERBETJENT KENNETH DIDRIKSEN, ØKOKRIM

Hva mener politimesteren om ordningen med miljøkoordinator, og hvordan har distriktenes ledelse organisert bruken av denne fagpersonen inn i det daglige arbeidet?

I forrige utgave av Miljøkrim kommenterte miljøkoordinatorer i noen distrikter sin rolle i distriktets arbeid med bekjempelse av miljøkriminalitet. Kort oppsummert trakk de fleste frem at det oppleves positivt å få jobbe med et fagfelt de personlig finner interessant og utfordrende. I den andre enden av skalaen, ved spørsmål om hva de var minst fornøyd med, trakk flertallet fram deres opplevelse av for lite ressurser, både i form av penger og koordinatorens tilmålte stillingsandel.

Hvilken oppfatning og prioritering ligger så til grunn for ledelsen ved politidistriktene arbeid med miljøfagfeltet? Miljøkrim har forelagt dette for distriktene Gudbrandsdal, Agder og Vestfinnmark. Distriktenes ledelsesstruktur er forskjellig fra sted til sted og det er ulike måter å plassere ansvar for oppfølgingen på.

Gudbrandsdalen. Politimester i Gudbrandsdal politidistrikt, Arne Hammersmark, trekker umiddelbart frem samarbeidet med eksterne etater som Arbeidstilsynet, fjellstyrene og SNO som en viktig del av koordinatorens rolle.

– Miljøkoordinatoren bør også være den som har oversikt over hendelsene og straffesakene som fremgår i PO (PolitiOperative system) og som går inn mot dette spesielle fagfeltet, fremholder

han og trekker sammenlikning med de andre av politiets fagkoordinatorer innen for eksempel familievold og seksuelle overgrep.

Har du noen synspunkter på hvorvidt koordinatoren også bør delta i etterforskning av straffesaker. Bør det være del av hans jobb?

– Han bør nok etterforske noen saker også, sier Hammersmark og begrunner dette med behovet for å ha kontinuitet i kontakten med sitt fagfelt og ikke minst for å vedlikeholde egen kompetanse.

– Videre bør han selvfølgelig også være den som har kontakten med ØKOKRIM og den nasjonale miljøkoordinatoren, men også den som driver arbeidet med blant annet å arrangere miljøforumene. Miljøkoordinatoren skal rapportere til meg om hva som skjer og også være den som på vegne av politidistriktet prøver å fronte faget i mediene i forebyggende hensikt.

Koordinatoren er tenkt å være politimesterens ressurs i miljøfaglige spørsmål, hvilket samarbeid legger du opp til for å utnytte dette?

– Jeg ser for meg en rutinemessig rapportering til meg i hvert fall i forkant av møter i miljøforum og selvfølgelig når som helst når det skjer noe aktuelt.

– Jeg deltar også selv på Fylkesmiljøforum

og synes det er en grei ordning som fungerer bra, presiserer politimesteren.

Hva synes du om koordinatorordningen som funksjon? Fungerer den etter distriktets behov eller er det en annen mer hensiktsmessig måte

Politimester Arne Hammersmark mener at arbeidsmiljøsakene er de tyngste å jobbe med. Foto: Politiforum (bilde er tatt da Hammersmark var visepolitimester).

vi burde ha organisert arbeidet på?

– Nå har vi faktisk nettopp gjort en endring her i distriktet. Vi har akkurat byttet koordinator her for at det skal fungere bedre. Den tidligere koordinatoren var organisert inn på FellesOperativEnhet (FOE), men fikk alt for lite tid til å jobbe med miljøfaget. Endringen som nå er foretatt består i at koordinatoren er lagt ut til Midt-Gudbrandsdal lensmannskontor på Vinstra. Koordinatoren vil da være knyttet til det største lensmannskontoret vårt og samtidig være lokalisert tett opp mot områdene der vi har mange av utfordringene med jakt, fangst og friluftsliv og der både fjellstyrene og SNO er aktive.

Politimester Hammersmark har foreløpig ikke definert koordinatorens stillingsandel, men sier at det blir en avtale som må tilpasses med blant annet den lokale lensmannen.

– Men stillingsandelen skal ihvertfall vesentlig opp i forhold til det som var tilfelle når koordinatoren som nevnt var på FOE. Da var det svært lite som var avsatt til koordinatorjobbing.

Blir det da 100 prosent koordinatorstilling i Gudbrandsdal politidistrikt?

– UTFORDRINGEN VÅR LIGGER MYE I OPPFØLGNING AV SAMARBEIDET MED ANDRE ETATER.

– Nei, jeg ser ikke for meg at det blir en 100 prosent stilling, med mindre han skal etterforske svært mye da. Vi har nok hverken bemanning eller andre ressurser til å ha noen av våre fagkoordinatorer på 100 prosent stilling.

Hva er miljøfagets status i Gudbrandsdalen politidistrikt, er det en viktig del av jobben dere utfører?

– Ja, det er absolutt et viktig arbeid. Nå har jo ikke vi hatt de tyngste miljøsakene her i innlandet, tendensen er vel at de i størst grad inntreffer i distrikter langs kysten.

Hvilke utfordringer har da Gudbrandsdal politidistrikt på miljøfeltet?

– Utfordringen vår ligger mye i oppfølging av samarbeidet med andre etater. De har betraktelig større ressurser enn oss og drar følgelig opp en del viktige saker. Det for politiet å kunne følge

opp disse sakene på en rask og kvalitetsmessig god måte har vist seg å være en utfordring.

– De eksterne fagetatene har jo lagt mye arbeid i sakene og gjort en veldig bra jobb. Det forventes selvfølgelig at politiet prioriterer sakene og følger opp raskt og effektivt. Et slikt utslag av forskjellig ressurstilgang gjelder for så vidt ikke bare miljøsakene, men også saker fra andre samarbeidende etater som for eksempel Skatteetaten. Samtidig får vi inn «vanlige» straffesaker og vår utfordring ligger da i å prioritere de rette sakene.

Og hvilket fag innen miljøkriminaliteten er mest utfordrende for dere?

De tunge miljøsakene vi muligens har flest av er vel de som vi har i samarbeid med Arbeids-tilsynet. De er ressurskrevende på alle måter.

Har du noen forventninger med tanke på bistand fra ØKOKRIM i arbeid med miljø saker? Bør vi være mer tilstede, og hva bør vi eventuelt tilby?

– Jeg forventer vel ikke så mye bistand i det daglige arbeidet med miljø saker, men jeg forventer god bistand fra særorganet når vi får til behandling eventuelle tunge og omfattende saker, avslutter politimester Hammersmark.

Hammerfest. Langt fra Gudbrandsdal politidistrikts hovedkontor på Lillehammer, nærmere bestemt i Hammerfest, arbeider påtaleleder i Vestfinnmark politidistrikt, Morten Daae.

– Hos oss er miljøkoordinatoren en del av Reinpolitiet. Utfordringen der ligger i at koordinatoren tilhører Vestfinnmark politidistrikt, men Reinpolitiet har ansvar i hele Finnmark fylke i tillegg til deler av Troms.

– Det har tradisjonelt vært slik, men jeg er ikke sikker på at det er den beste plasseringen for å få den rette utnyttelsen og «driven» på dette arbeidet. Muligens er vi litt for passive i miljøarbeidet, sier Daae ettertenksomt.

– Jeg ser for meg at vi skulle sett på dette på nytt. Ingen kritikk til Reinpolitiet, de gjør absolutt jobben sin med miljø saker og har stor aktivitet mot ulovlig jakt og slikt, men det blir i Reinpolitiets områder, og hva da med resten av politidistriktet? Der tror jeg vi har en jobb å gjøre med organiseringen.

Hva da med samarbeid med andre etater, fungerer det i distriktet deres?

– Ja, vi har jo blant annet jevnlig møter i Finnmark Miljøforum og der samarbeider miljø-

– Kjøring med ATV og motorsykkel på vidda er ofte ulovlig og setter dype spor i naturen, uttaler visepolitimester Morten Daae.
Foto: Bjørn Egil Jakobsen, Finnmark Dagblad.

koordinatorene fra de to politidistriktene Vest-Finnmark og Øst-Finnmark. I tillegg har politiet samarbeid med eksterne etater, sier Daae og fremholder at han selv, som påtaleleder og representant for ledelsen, også har deltatt på disse møtene.

Hva er din erfaring med ordningen med en miljøkoordinator i hvert distrikt? Fungerer dette etter intensjonen?

– Ja, i mangel av noe annet så fungerer det vel etter intensjonen. Jeg følger vel at det er litt den samme utfordringen som med SO-koordinator og familievoldkoordinator, samt andre temaer der politiet har en stilling som er tiltenkt en spesiell funksjon. Dette kan lett bli en sovepute for politidistriktene ved at de har opprettet koordinatoren og deretter slapper av med samvittigheten på rett plass uten at det skjer noe særlig mer.

VI I FINNMARK SITTER JO MIDT I MATFATET MED TANKE PÅ MILJØ...

– Det er muligens en litt kritisk beskrivelse, men det går på organiseringen og ikke på jobben som blir utført. Reinpolitiet er aktive og er ute og gjør en veldig god jobb med miljø saker, men da blir det samtidig også en sovepute for

resten av distriktet. Vi i Finnmark sitter jo midt i matfatet med tanke på miljø og kunne nok integrert miljøarbeidet mer i den daglige tjenesten.

– Hos oss er det leder for Reinpolitiet som er miljøkoordinator. Endringen kan innebære en flytting av oppgaven til enten Økoteamet eller en tjenesteperson i Reinpolitiet i håp om å få større bredde på dette arbeidet.

Vil da denne bli fristilt til kun å drive oppsyn og utadrettet virksomhet, eller blir etterforskning del av jobben?

– Det har vi nok ikke avklart, så langt i prosessen har vi ikke kommet, men hensikten med en eventuell flytting må jo være en fristilling i den grad at det blir resultat av det. Ellers blir det igjen en slik sovepute for god samvittighet. Det er også en visjon at alle i operativ tjeneste i distriktet skal ha miljø som del av sin daglige agenda. Det er ikke bare reinpolitiets eller miljøkoordinatorens oppgave.

Det er også en utfordring for oss som et lite politidistrikt å kunne øremerke koordinatorstillingene for alle fagfeltene tilstrekkelig til at de får utført oppgavene sine. Da måtte vi ha tatt ut fire–fem stillinger fra operativ tjeneste og det er ikke gjennomførbart.

Og hvis vi ser alle disse koordinatorstillingene under ett så er det nok flere små politidistrikter enn vårt som sliter med å innfri forventningene som stilles fra sentralt hold.

Hva med samarbeidet mellom koordinatoren og ledelsen, i hvilken grad fungerer det?

– Det blir vel mest fra sak til sak. Vi i ledel-

sen bør kanskje gå litt i oss selv med tanke på engasjement for miljøarbeidet.

Har dere noenlunde kontroll og oversikt på miljøkriminalitet i Vestfinnmark?

– Nei, det har vi nok ikke. Det er bare å ta en tur på Finnmarksvidda og se på ulovlig motorferdsel. Snøskuterkjøring er en ting, der kjører de aller fleste lovlig, men med ATV og motorsykkel er det noe helt annet. Da er kjøringen ofte ulovlig og ikke hjemlet i reindriftsloven – og ødeleggelsen er mye mer omfattende enn med snøskuter.

I tillegg har vi jobbet en del opp mot ulovlig jakt. Der har Reinpolitiet vært flinke og samarbeidet med SNO om oppsynstjeneste og brukt helikopter til å fly inn personell til aktuelle steder flere dager i forveien for å vente på jegere som driver ulovlig.

Morten Daae forklarer at de har lite jobbing med sårbare arter, alt fra truede plantearter til fugleegg og rovdyr som gaupe og bjørn, og at utfordringer der først og fremst innebærer å få oversikt på hva som faktisk rører seg i distriktet.

– Vi har stor mangel på etterretningsinformasjon og planmessig informasjonsinnhenting på dette feltet. Vi har for eksempel kjente hekkeplasser for sårbare fuglearter og bør muligens ha en plan for dette på tiden av året som er aktuell.

Vi har personell, inkludert UP, som kjører rundt i distriktet til enhver tid. Dersom vi sørger for at disse har fokus på miljøarbeid og rapporterer om hendelser og observasjoner underveis, bør det danne et godt grunnlag for å vite hva som skjer og hvilke trusler vi står overfor.

Agder politidistrikt. Kjell Hegstad er visepolitimester i Agder politidistrikt og har ansvaret for arbeidet mot miljøkriminalitet i distriktet som omfatter landets to sørligste fylker, Aust- og Vest-Agder.

– Vi har laget en miljøplan som bygger på Miljørundskrivet 2008/008 som kom for et par år siden. Og så har vi i planen vår satt noen måltall om hvor mange saker vi skal prøve å avdekke/-anmelde.

– Det er jo mye det dette går på, – altså hvor mange saker vi anmelder selv, eventuelt gjennom Statens naturoppsyn. Vi prøver å få til denne samhandlingen så godt som mulig med de andre etatene, med kommunen og fylket og så videre og har altså satt krav til hva vi skal forsøke å få til.

Hvem er disse måltallene adressert til?

– De går til miljøkoordinatorene og driftslederne, sier Hegstad og forklarer at det som er formidlet ut gjennom koordinatorene er at de skal prøve å nå disse målene, få gjennomført aksjonene og tilrettelegge og være pådrivere for at arbeidet går sin gang.

– De er ildsjeler disse folkene mine, understreker visepolitimesteren og sier at han har absolutt fått rett folk på rett plass, og at akkurat det er veldig viktig, fordi det er et område som ikke alltid umiddelbart fanger interesse hos driftslederne.

– I vårt distrikt er de krumtapper i systemet og de har personlig engasjement, det er avgjørende for at det skal fungere.

– I vårt distrikt er miljøkoordinatorene krumtapper i systemet og de har personlig engasjement, det er avgjørende for at det skal fungere, understreker visepolitimester Hegstad.
Foto: Agder politidistrikt.

Hvilket samarbeid og hvilke rutiner har du i oppfølgingen av miljøkoordinatorene? Hvem rapporterer de til og i hvilken grad deltar du selv i arbeidet?

Vi har jo en del dialog underveis i arbeidet og vi har møter. I år har vi hatt møte i Fylkesmiljøforum, og der har vi tatt opp med våre samarbeidspartnere hvor ofte slike møter skulle holdes. Vi foreslo to ganger i året, men de ønsket kun ett årlig møte. Der går vi gjennom resultatene for hva vi har utført og oppnådd og bruker dette til å planlegge hva vi ønsker å få gjennomført neste år. Ut fra dette prøver vi å lage et aktivitetshjul på hva vi skal gjøre og når vi skal gjøre det.

Hva innebærer dette med hjul...?

– Det forteller om når vi skal ha innsats på de forskjellige aktivitetene. Tidspunktene for snøskuterkjøring og hummeraksjon gir seg litt selv, men andre aksjoner også samkjøres med andre etater og legges inn i planverket.

Blir da miljøplanene og aksjonsplanene en integrert del av virksomhetsplanene for driftsenhetene?

– Nå har vi ikke lagt så store krav til våre åtte driftsenhetene på dette. Vi har sagt at et par aksjoner i året bør de gjennomføre, men tanken er at koordinatorene her skal være pådrivere for at de planlagte aksjonene blir gjennomført.

Op Agder har vel mer enn bare én person som har koordinatørrolle for å gjennomføre denne jobben?

– Ja, vi har halvannen stilling, en hel fristilt stilling som har ansvaret for den vestlige delen av distriktet, det vil si Vest-Agder, Kristiansand og Setesdal, og en halv stilling som har ansvar for den østlige delen av distriktet.

– Jeg tror vi klarer å drifte miljøarbeidet slik at vi får de resultatmålene vi har satt oss. Vi, som så mange andre, sliter jo med å få ressursene til å strekke til. Vi jobber innenfor de rammene vi har, men det er klart at vi kunne ha driftet mye bedre dersom vi hadde mer ressurser. Til tross for resultatene våre er det nok bare toppen av isfjellet vi avdekker.

Hva er så de miljøfaglige utfordringene i Agder, er det hummer og ulovlig fangst eller er det i innlandet og høyfjellet det skjer?

– Det er vel begge deler, men det er jo klart at ulovlig kjøring med snøskuter og ATV er jo et økende problem. Denne kriminaliteten bærer preg av den generelle velstandsutviklingen vi

har hatt. Det er samme folkene som nå har og kjører ulovlig med både snøskuter, ATV i fjellet og stor hurtiggående båt på sjøen om sommeren.

Hvordan angriper dere dette?

– Vi har satset på punktmarkeringer og aksjoner der vi i hvert fall tar noen og viser at vi er til stede og ilegger straff som vi satser på virker allmennpreventivt. Av og til er det varslede aksjoner og noen ganger ikke. Uansett prøver vi å få resultater som vi kan være komfortable med, også på miljøområdet.

Samarbeider dere bra med andre etater som for eksempel Statens naturoppsyn, fylkeskommunen og Arbeidstilsynet?

– Ja, vi har et greit samarbeid, det fungerer greit. På møtene i fylkesmiljøforum går vi gjennom de sakene og aksjonene som har vært og evaluerer innsats og hvorfor resultatet ble som det ble, og vi prøver å samordne oss med tanke på rutiner og krav for anmeldelser og slikt.

Hva er din mening om koordinatorens jobb-innhold, bør etterforskning være del av rollen som koordinator eller bør han være helt fristilt fra det?

Det optimale er jo en 100 prosent koordinatørstilling, vår blandingsmodell er jo en følge av ressursfordeling. Koordinatorene i Agder er jo inne og bistår i øvrig politiarbeid ved behov, ikke minst ved ferieavviklinger. Ved etterforskning kan man jo få vedlikeholdt sin kompetanse, men den må man vedlikeholde uansett på fagene man jobber med.

Hvor lenge har så du hatt ansvaret for miljøkriminaliteten ved Agder politidistrikt?

– Helt siden Agder ble opprettet som politidistrikt, altså 2002. Jeg er for øvrig ansvarlig for flere koordinatoer på fag som båt og plan og beredskap og trafikk.

– Bruker dere i Agder også UP som en ressurs i miljøarbeidet?

– Ja, planen er at koordinatorene skal samarbeide bredt internt og også ha kontakt med blant annet UP.

Hva synes du om ØKOKRIMs rolle i miljøarbeidet med tanke på bistand og samarbeid?

– Jeg synes det er et greit samarbeid inn mot ØKOKRIM og nasjonal koordinator. Jeg har inntrykket av at koordinatorene også opplever det slik. Det har også vært positivt å delta på felles aksjoner som hummeraksjonen senest nå i år.

FAKTA

Miljøfaget ved PHS

POLITHØGSKOLEN

Samtlige 3. års-studenter får en kort innføring i friluftsløven, forurensningsloven og deler av viltloven og hundeloven, under tema etterforskning. I studieåret 2011–2012 var følgende kapitler i Harald Kippe og Asmund Seiersten, Spesiell strafferett, 2005, obligatorisk pensum i miljøkriminalitet:

- Tema 12.2.1, *Lov om friluftslivet* av 28. juni 1957 nr. 16
- Tema 12.3, *Jakt mm. med unntak av fredningsprinsippet i viltloven § 3*
- Tema 12.5.1, *Innledning til hundeloven*
- Tema 12.7, *Straffeloven § 407*
- Tema 13.2.1 og 13.6.1, *Forurensningsloven*
- Tema 14.4 *Arbeidsmiljøloven 2005*

Studenter som er spesielt interessert i miljøkriminalitet kan velge etterforskning av miljøkriminalitet som fordypningsemne. Dette strekker seg over fem uker og gir studentene god kunnskap om naturkriminalitet, kunst- og kulturminnekriminalitet, forurensningskriminalitet og arbeidsmiljøkriminalitet. Emnet gjelder både kunnskap om aktuelt lovverk, hvordan miljøkriminalitet etterforskes, relevante tilsynsmyndigheter og samarbeidspartnere, miljøkriminalitetens skadevirkninger, nasjonalt og internasjonalt politisamarbeid, særskilte etterforskningsmetoder, organisert kriminalitet, ID-kontroll og inndragning. Studenten skal etter å ha fullført fordypningsfaget kunne anvende de mest sentrale straffebudene innen området og anvende relevante etterforskningsmetoder innen miljøkriminalitet.

I tillegg har det to ganger vært mulig for ansatte i politiet å ta et eget miljøstudie ved PHS. Studiet gir 15 vekttall og har fire samlinger, som strekker seg over ett skoleår. Det neste studiet starter i 2012.

SMÅNYTT

Hvor blir det av juletrærne?

Det kan bli vanskeligere enn vanlig å finne norske juletrær i år. Norske produsenter har færre trær til salgs, og etterspørselen er høy. Importen gjør at det likevel blir trær til alle.

Ønsker kortreiste trær. Det er produsentorganisasjonen Norsk Pyntegrønt som varsler at tilgangen på norske juletrær er dårligere i år, skriver Nationen.

– Vi merker godt at det er færre norske juletrær i år. Mange foretrekker norske trær, både ut fra tradisjoner og siden trærne er kortreiste, og flere ringer oss for å prøve å finne noen som kan levere norske juletrær, sier daglig leder Terjer Hidle i Norsk Pyntegrønt til Nationen.

Plantet færre trær. Hun forteller at en viktig årsak til at det er færre norske trær i år, er overproduk-

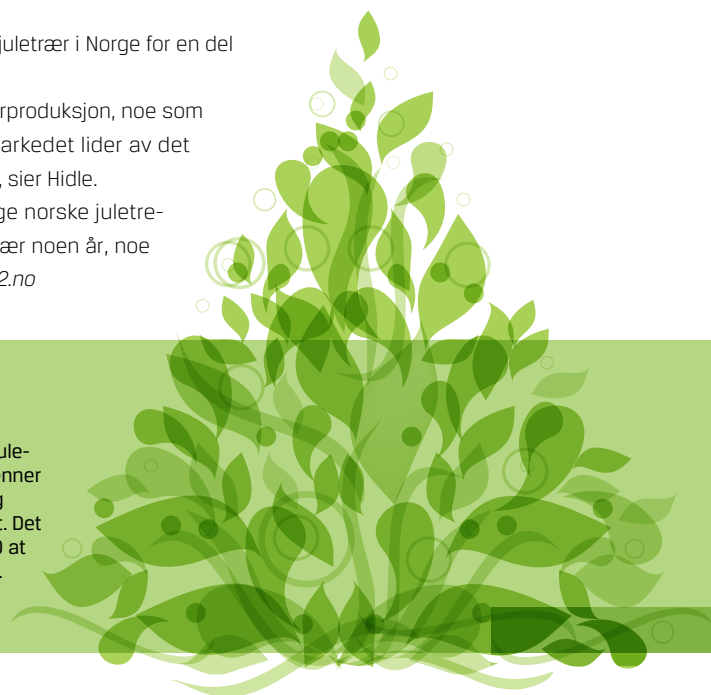
sjon og dumping av danske juletrær i Norge for en del år siden.

– Det var en ekstrem overproduksjon, noe som førte til svært lave priser. Markedet lider av det i dag i form av underdekning, sier Hidle.

Prisfallet gjorde at mange norske juletreprodusenter plantet færre trær noen år, noe som gir utslag i dag. *Kilde: TV2.no*

Skikken med å pynte juletre stammer opprinnelig fra Preussen på slutten av 1500-tallet. Når det første juletreet ble pyntet i Norge, kjenner man ikke til, men i 1850- og 60-årene ble juletreet kjent. Det var derimot først etter 1900 at juletreskikken slo gjennom.

Kilde: Wikipedia

Tiltalt for omsetning av uekte Hamsun- og Ibsendokumenter

I en ØKOKRIM-sak er en mann tiltalt for flere tilfeller av grov bedrageri som gjelder omsetning av uekte manuskripter, brev og andre dokumenter med Knut Hamsun og Henrik Ibsen sin håndskrift. Tiltalen er basert på at mannen, i tillegg til å unnlate å opplyse kjøperne om at dokumentene ikke var ekte, også ga uriktig informasjon om dokumentenes eierskapshistorikk. Eierskaphistorikken er viktig informasjon for å bedømme ektheten av denne type dokumenter.

Tiltalen på grovt bedrageri omfatter 13 dokumenter, blant annet:

- manuskriptfragmenter til *På gjengroddes tier* av Knut Hamsun
- manuskriptfragmenter til *John Gabriel Borkman* av Henrik Ibsen
- innmeldingsskjema i NS-hjelpeorganisasjon signert Knut Hamsun
- lommealmanakk fra 1943 med Knut Hamsuns egne notater

- håndskrevne minneord av Knut Hamsun ved Vidkun Quislings død
- to førsteutgaver av Henrik Ibsens *John Gabriel Borkman* med dedikasjoner til henholdsvis Bjørnstjerne Bjørnson og Edvard Munch
- et brev fra Henrik Ibsen til Knut Hamsun datert 1891 med en påskrift av Knut Hamsun datert 1948
- noen andre brev og hilsener

Disse forholdene i tiltalen fant sted i 2005–2006, da mannen omsatte dokumentene til eller gjennom et antikvariat i Oslo. Flere av dokumentene havnet hos Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling, som i perioden 2005–2006 kjøpte åtte av Hamsundokumentene for til sammen 695 000 kroner. Nasjonalbiblioteket anmeldte saken til ØKOKRIM i 2008. Tiltalen omfatter også et forsøk i 2006 på å selge fragmenter av manuskriptet til et angivelig nytt og ukjent skuespill av Henrik

Ibsen kalt *Solguden*, til et annet antikvariat. I tillegg er det tatt ut tiltale på dokumentfalsk, blant annet bygget på at mannen har benyttet falske kvitteringer for å bygge opp under sin fremstilling av dokumentenes eierhistorikk. Et annet tiltalepunkt gjelder bedrageri og dokumentfalsk knyttet til omsetning av et uekte tildelingsbevis for det Tyske kors i Gull til en av de norske frontkjemperne. Under etterforskningen har det vist seg at det også har vært andre falske brev av Knut Hamsun i markedet.

ØKOKRIM anser saken som viktig fordi denne typen uekte objekter kan medføre at det dannes seg et uriktig bilde av viktige personer, hendelser og verk i norsk kultur-/litteraturhistorie. Dette er det også vist til i tiltalen, som en del av grunnlaget for at bedrageriet må bedømmes som grovt. Saken er berammet ved Oslo tingrett i to måneder fra 16. april 2012. Miljøkrim kommer tilbake til saken.

Svartelistearter beslaglagt i Vest-Agder

15. november 2011 gikk Agder politidistrikt til aksjon hos en bonde i Åseral kommune i Vest-Agder. Grunnlaget for aksjonen var at bonden var siktet for bedrageri etter å ha fått utbetalt nærmere 700 000 kroner i rovvilterstatning for tap av sau og geit, som følge av uriktige innmeldinger til fylkesmannen.

Aksjonen ble utført i samarbeid med Mattilsynet og fylkesmannens miljøvernnavdeling.

Den siktede bonden hadde en rekke uthus, bur og innhegninger på gården sin som inneholdt

et vidt spekter av dyr og fugler. Under ransaksjonen ble det funnet fire levende vaskebjørn (se bilde), fire levende mårhunder, og tre levende nesebjørner. Alle disse 11 dyrene ble avlivet samme dag. Bonden ble varetektsfengslet i to uker.

I følge Direktoratet for naturforvaltning er det i denne saken snakk om alvorlig faunakriminalitet. Mårhund, vaskebjørn og trolig også nesebjørn, kan etablere seg i norsk natur og lage store ødeleggelser i det biologiske mangfoldet. Det foreligger stor risiko for rømming ved hold

av slike arter. Bare noen uker før aksjonen ble det observert en vaskebjørn på frifot i samme kommune som beslaget ble foretatt. Denne ble fanget og avlivet.

Fremmede organismer er ansett å være en av de mest alvorlige truslene mot biologisk mangfold globalt og lokalt. Myndighetene bruker store ressurser på å hindre etablering av særlig mårhund.

Se Handlingsplan mot mårhund på www.dirnat.no.

Foto: Steinar Sunde, Agder Politidistrikt.

Vest Tank-saken

Tidligere daglig leder i selskapet Vest Tank AS ble ved Gulatings lagmannsrett dom av 26. mai 2011 dømt til fengsel i ett og ett halvt år for miljøkriminalitet (brudd på forurensningsloven, arbeidsmiljøloven og brann- og eksplosjonsvernloven). En tidligere rådgiver innen kjemi ble frifunnet for overtredelse av forurensningsloven. Den tidligere styrelederen i selskapet ble sykemeldt kort tid etter at hovedforhandlingen i lagmannsretten startet. Han får saken sin opp i slutten av januar 2012.

I mai 2007 eksploderte to tanker på selska-

pets anlegg i Gulen der de ansatte kom i livsfare. I tillegg medførte eksplosjonen helsefarlig utslipp som blant annet førte til kraftig betennelsesreaksjoner på slimhinner, kvalme og hodepine for personer som oppholdt seg i nærheten av bedriften.

Høyesterett har besluttet at påtalemyndighetens anke over straffutmålingen for daglig leder og lovanvendelsen under skyldspørsmålet for rådgiveren tillates fremmet. Saken er berammet for Høyesterett til tirsdag 3. januar 2012. Det er avsatt 2 ½ dag til ankeforhandlingen.

112 søkte på ledig biologstilling ved ØKOKRIM

MILJØTEAMET SØKER POLITIOVERBETJENT

Miljøteamet arbeider med straffesaker innen områdene natur-, forurensnings-, arbeidsmiljø- og kunst- og kulturminnekriminalitet. Teamet har nå ledig ett års vikariat som politioverbetjent.

Vi tilbyr spennende faglige utfordringer i et tverrfaglig arbeidsmiljø. Stillingen avløses som politioverbetjent (SKO 0287) ttr. 53-70 som for tiden er kr 425 800-579 400 avhengig av utdanning og erfaring. I tillegg kompenseres politioverbetjenter i ØKOKRIM midlertidig med et tillegg på kr 41 680.

Kontaktperson:
Førstestatsadvokat og teamleder Hans Tore Heviskeland, 23 29 10 00. For full kunnngjøringstekst, se www.okokrim.no, www.politijobb.no eller www.nav.no.

Søknadsfrist: 15.09.2011

Den ledige stillingen som biolog ved Miljøkrimavdelingen ble tidligere i høst utlyst som en 100 prosent fast stilling. Ved søknadsfristens utløp hadde det meldt seg hele 112 søkere. ØKOKRIM er ferdig med intervjurunden og håper en person blir ansatt før jul. Miljøkrim kommer tilbake til med presentasjon i neste nummer.

Lærebok i miljøforvaltningsrett

Hans Christian Bugges lærebok har nå kommet i 3. utgave. I henhold til vaskeeddelen er boken utvidet ved at det gis en grundigere behandling av internasjonal miljørett og miljøretten i EU/EØS og ved nye kapitler om artsforvaltning, vannforvaltning og miljøetik.

Utgavens utvalgte miljøterminologi

Dioksiner er betegnelsen på en gruppe klorholdige stoffer med høy fettløselighet og lang nedbrytningstid i naturen. Alle forbrenningsprosesser der klor og karbon er tilstede er mulige kilder til utslipp av dioksiner. I Norge har utslippene gått vesentlig ned siden 1995. Dioksiner finnes overalt i miljøet i lave konsentrasjoner, som følge av naturlige og menneskeskaptede forbrenningsprosesser. I Norge er de høyeste dioksinkonsentrasjonene funnet i Grenlandsfjordene. Her er nivåene så høye at blåskjell klassifiseres som «meget sterkt forurensset». Dioksiner akkumuleres i organismer og løser seg i fett og vi kan derfor finne stoffene i animalske næringsmidler som meieriprodukter og fet fisk. Blant annet er det funnet dioksiner i fisk i Mjøsa.

Kilde: miljøstatus.no

Millionbøter for overtredelse av akvakulturloven

Reaksjon mot at 175 000 laks rømte. I perioden 10.–14. februar 2011 skjedde den største lakserømmingen noensinne i Midt Norge. Fra Salmar Farmings anlegg ved Værøy i Hitra kommune rømte 175 000 laks med en gjennomsnittsvikt på noe under to kilo. Dette skjedde i tilknytning til en avlusing av anlegget, en prosess som påtalemyndigheten mener ikke ble foretatt forsvarlig.

I forelegget mot selskapet er det anført at avlusingsprosessen ble gjennomført i et høyt tempo, dels av personer som – ved avslutningen av arbeidsperioden – hadde jobbet i mer enn 30 timer. Videre omfatter forelegget at nota i den aktuelle merden ikke ble kontrollert før tilbakeføring av fisken, verken ved bruk av dykkere, kamera eller visuell kontroll fra overflaten.

Hadde det skjedd, ville de lett ha oppdaget at deler av nota fortsatt hang fast i flytekraven og

unngått at den revnet da fisken ble ført tilbake.

Arbeidsoperasjonen ble avsluttet torsdag kveld, men verken fredag, lørdag eller søndag gjennomførte firmaet kontroll av anlegget.

Først da lokale fiskere på mandag morgen tok kontakt med firmaet for å varsle om at de hadde begynt å få mye oppdrettslaks, gjennomførte firmaet en kontroll og oppdaget da raskt at den aktuelle merden var tilnærmet tom for fisk.

I tillegg til postene vedrørende uforsvarlig gjennomføring av den aktuelle avlusingsprosessen og manglende daglig tilsyn, omfatter også forelegget overtredelse av matloven ved at dødfisk ikke var fjernet fra produksjonsenheten.

Boten til foretaket er fastsatt til 4 millioner. Anleggets driftsleder er ilagt forelegg på 30 000 kroner for de samme forholdene.

Foretaket har en frist til 12. desember 2011 for å ta stiling til vedtagelsen.

Settefiskanlegg bøtlagt

I forbindelse med produksjon av settefisk unnlot ansatte i et settefiskanlegg i Bergen i september 2009 å utvise særlig aktsomhet for å hindre rømming. Det var blant annet ikke installert egnede innretninger for å hindre rømming til sjø gjennom avløp. Dette førte til at anlegget gikk tomt for oksygen og en mengde fisk døde. Avløpet gikk tett, og død og levende fisk ble skylt ut i sjøen. Bedriften hadde heller ikke kartlagt farer og problemer ved disse arbeidsoppgavene og det var ikke installert alarm som varslet om lavt oksygenivå. Ansvarspersoner i bedriften ga også uriktige opplysninger til Fiskeridirektoratet om at det var mistanke om rømming av 800 fisk, til tross for at de forstod at de reelle rømmingstallene var langt høyere. Settefiskanlegget ble etter ordre fra statsadvokaten i Hordaland ilagt et forelegg for overtredelse av akvakulturloven, straffeloven § 166 samt dyrevernloven. Dyrevernloven ble overtrådt fordi hendelsen påførte unødvendig stor lidelse for fisken på grunn av dårlig vannkvalitet, samt at Mattilsynet ikke ble varslet om hendelsen. Bedriften vedtok en bot på 1,2 millioner kroner bare dager før saken skulle behandles i tingretten.

Forelegg etter markaloven

I en sak fra Follo har en person vedtatt et forelegg på 50 000 kroner for overtredelse av markaloven og plan- og bygningsloven. Saken gjaldt ulovlig terrenginngrep i marka i Ski kommune der mannen i 2007–2008 (før markalovens ikrafttre-

delse) hadde gravd ut 4–600 kubikkmeter sand. De tre siste årene har han kun gravd ut mindre mengder sand. Utgravningen, samt tilkjøring av nye jordmasser, skjedde uten tillatelse fra kommunen, i strid med plan- og bygningsloven.

Illustrasjonsbilde av fiskeoppdrettsanlegg.

Hvorfor anmelder ikke Mattilsynet miljøkriminalitet oftere?

Mattilsynet bruker heller sine egne virkemidler enn å anmelde miljøkriminalitet, hevdes det. Skyldes det at politiet legger for mange anmeldelser i skuffen eller at Mattilsynet gjør for dårlig forarbeid?

TEKST: SENIORRÅDGIVER ELLEN HESTENES, MATTILSYNET. FOTO: MATTILSYNET

2004 Direktoratet Mattilsynet ble opprettet i 2004.

Økologiske jordbærplanter.

Miljøkrimsakene Mattilsynet velger å anmelde faller som regel inn under matloven. Vi opplever at en del saker blir henlagt. Selv om det kan være en årsak til få anmeldelser fra oss, er det ikke den eneste.

I matlovens forarbeider, Ot.prp. nr. 100 (2002–2004) om matproduksjon og mattrygghet side 164, fremgår ønsket om straffskjerpelse for miljøkriminalitet og at det etter omstendighetene vil kunne bli aktuelt å benytte den strengere straffebestemmelsen i straffeloven § 152 b (generalklausulen om miljøkriminalitet).

Mattilsynet forvalter et omfattende regelverk (se egen faktaboks) og vår oppgave er å bidra til at folk, dyr og planter ikke blir utsatt for fare eller en uakseptabel risiko. Dette er viktige samfunnsmessige oppgaver!

Mesteparten av regelverket er forebyggende. I mange tilfeller vil brudd på regelverket utgjøre en fare for en uønsket konsekvens, uten at det faktisk kan påvises at noen er blitt syke eller at dyr/planter er blitt smittet. Det er farepotensial og den mulige fremtidige skadevirkningen og omfanget som er vurderingstema ved en anmeldelse.

Hva skal vi anmelde? I Mattilsynet har vi retningslinjer som gir føringer for hvilke saker vi skal anmelde og hvilke vurderinger vi skal gjøre før et forhold anmeldes. Her fremgår det for eksempel at følgende forhold skal anmeldes:

- Når det i produksjonen av planter, dyr og næringsmidler brukes eller tilføres stoffer med store konsekvenser for folke-, dyre- og plantehelse og miljø.
- Når handlingen har medført spredning av fiskesykdommer som har gitt store økonomiske tap for oppdrettsnæringen,

- Når handlingen kan medføre smittespredning i fremtiden, med konsekvenser for villlevende bestander og/eller for fremtidig oppdrett av nye arter.

Når vi vurderer om et forhold skal anmeldes skal vi også vurdere konsekvensen av regelverksbruddet eller mulige konsekvenser:

- Om folke-/dyrehelse er utsatt for fare, trusler for plantehelsen, dyrevelferdsmessige, økonomiske og miljømessige konsekvenser.

Dette er tydelig. Så hvorfor anmelder vi da ikke alle sakene som fyller disse kriteriene?

Nytter det å anmelde? I perioden 2007–2010 ble det anmeldt 246 saker der 109 var dyrevelferds-saker. Av dem igjen ble 45 henlagt av politiet. 57 saker ble anmeldt etter matloven, hvorav 11 ble henlagt. Resten av sakene er registrert som anmeldelse etter spesialregelverk der fem av dem ble henlagt.

Mattilsynet arbeider med å forbedre vår håndtering av slike saker. Det er ikke noe poeng å anmelde flest mulig saker, men å anmelde de riktige sakene. Når vi først beslutter at det er

DET ER IKKE NOE POENG Å ANMELDE FLEST MULIG SAKER, MEN Å ANMELDE DE RIKTIGE SAKENE.

og når dette har medført betydelig skade på villlevende bestander av laks og ferskvannskreps. Tilsvarende gjelder for plante- og dyresykdommer.

nødvendig med en strafferettslig forfølgning av et forhold, er det viktig at sakene blir fulgt opp på en god måte – både av oss og politiet.

Arbeidet med anmeldelser er ressurskrevende. Sakene skal fremstille faktum og regelverk på en slik måte at politiet forstår alvoret, og sakene er ofte basert på komplisert fagstoff. Konsekvensene eller mulige konsekvenser av regelverksbrudd må tydeliggjøres for å vinne kampen om politiets ressurser. I mange tilfeller håndterer vi situasjonen forvaltningsmessig parallelt med det strafferettslige, og på denne måten blir faren avverget eller konsekvensen redusert. Mattilsynet har inngripende administrative virkemidler å benytte, og en del i tilsynet mener vi ikke skal bruke knappe ressurser på å få den ansvarlige straffet også.

Dersom Mattilsynet skal anmelde flere saker, må vårt tilsynspersonell erfare at anmeldelse også bidrar til bedre regleverksetterlevelse på sikt. Å straffe den skyldige er ikke noen grunn i seg selv. Tilsynspersonalet må også erfare at anmeldelser og straff kan virke både individual- og allmennpreventivt. Tidligere erfaringer med henleggelse oppleves som demotiverende og i tillegg ødeleggende for forholdet til tilsynsobjektene: Sist nevnte vil, uavhengig av grunnen til en henleggelse, møte Mattilsynet med at vi har «overdrevet faren, politiet syntes ikke dette var alvorlig.»

Mattilsynets ansatte på distriktskontorene må få tilbake troen på at anmeldelse nytter, de må få den nødvendige bistand og anmeldelsene må bli bedre.

Viljen til å anmelde synker. Følgende sak brukes gjerne internt i Mattilsynet for å illustrere at politiet henlegger saker på feil grunnlag:

Store mengder død fisk ble funnet i et oppdrettsanlegg. Mattilsynet anmeldte virksomheten sammen med Fiskeridirektoratet og fylkesmannen, da vi forvalter ulikt regelverk. Fisken var smittet av alvorlig smittsom sykdom og utgjorde en stor smitterisiko for nærliggende oppdrettsanlegg og for villfisk. Dette er en av de mest alvorlige miljøkriminalitetssakene vi har hatt siden Mattilsynets opprettelse, men saken ble henlagt av politiet.

Mattilsynet klaget til statsadvokaten. Det

fremgikk av anmeldelsen (og av klagen på henleggelse av saken) at den var godt dokumentert. Tilsynsmyndighetene hadde et samarbeid med politiet under dokumentasjonssikringen, og bevisene i saken ble også gjennomgått med politiet og ØKOKRIM i etterkant. En henleggelse i denne saken på grunn av bevisets stilling fremstår derfor som uforståelig. Klagen over politiets henleggelse ble liggende så lenge hos statsadvokaten at fristen for å omgjøre politiets henleggelse gikk ut. Klage over hvordan denne saken er behandlet påtalemessig ligger til behandling hos Riksadvokaten.

Mattilsynet tåler ikke mange slike saker før viljen til å bruke ressurser på miljøkrimanmeldelser når et lavmål.

Hva kan Mattilsynet gjøre selv? Veiledningsmateriellet som vårt tilsynspersonell bruker, må forbedres, og det må gis opplæring ute i tilsynet. Vi må også tilby distriktskontorene nødvendig hjelp, slik at saker som anmeldes kommer på riktig spor fra starten av.

GOD BEHANDLING OG HÅNDTERING FÅR VI OGSÅ VED MANGE POLITIDISTRIKT OG STASJONER LOKALT.

Hver av våre åtte regioner har egen jurist, og våre 54 distriktskontorer har føringer om å benytte denne for hjelp og bistand når de vurderer om et forhold skal anmeldes. Slik vil alle anmeldelser i en region bli kanalisert til ett sted. Juristene på regionkontorene og hovedkontoret har jevnlig kontakt og møter, og gjennom dette nettverket ønsker vi å forbedre arbeidsmetoden og bidra til koordinert og enhetlig behandling av hvilke saker som anmeldes. Samtidig må vi arbeide med forbedringer knyttet til hva en anmeldelse bør inneholde.

Mattilsynet ønsker også å være mer aktive pådrivere overfor politiet etter at anmeldelse er levert.

Regionkontorene har startet arbeidet med å

etablere kontakt med miljøkoordinatorene ved de ulike politidistriktene. Tanken er at vi på den måten oppnår et bedre samarbeid og treffer de i politiet som har interesse for denne type saker.

Mattilsynet er i ferd med å kartlegge vår deltakelse i politiets nasjonale og fylkesvise miljøfora, og vi erfarer at Mattilsynet deltar i varierende grad. Dette er en god møteplass for å gjøre våre forvaltningsområder kjent overfor politiet og andre offentlige myndigheter – og vice versa.

Mattilsynets hovedkontor samarbeider også med ØKOKRIM for gjensidig informasjonsutveksling og for å finne forbedringspunkter på begge sider.

Hvorfor skal politiet prioritere våre saker? Mattilsynet opplever det som en utfordring at ulike polititjenestemenn gir ulike råd om hva en anmeldelse bør inneholde. Disse rådene er til dels motstridende. Spørsmålet er om det finnes noen fasit på hvordan en god anmeldelse skal se ut?

Mattilsynet forventer ikke av politiet at de umiddelbart skal forstå alle sakene vi sender over. For å skjønne brudd på spesialregelverk kreves ofte spesiell fagkompetanse. Derfor er det forståelig at slike saker gjerne havner nederst i bunken i en hektisk arbeidshverdag – med fare for at den kan bli liggende der.

Mattilsynet forventer imidlertid at politiet lar oss bistå og tar oss på alvor når vi anmelder og forsøker å følge opp. Håndteres saken av ØKOKRIM, er vi sikre på god behandling og håndtering, og dermed havner saken på et godt spor fra starten av.

God behandling og håndtering får vi også ved mange politidistrikt og stasjoner lokalt. Men det skal heller ikke stikkes under stol at mange av våre folk tidvis føler at de blir «stående med lua i hånda» og med politiets spørsmål hengende i luften: «*Hvorfor skal jeg prioritere denne anmeldelsen, jeg som jobber med viktige ting som drap, vold og sedelighet?*» Her har det ikke skjedd noe annet enn brudd på en forskrift!»

Svaret, sett fra vårt ståsted, er at politiet skal prioritere slike saker fordi dere har et totalansvar for all kriminalitetsbekjempelse, inkludert miljølovgivningen. Det er også politiets plikt å beskytte befolkningen og samfunnet mot mulige farer – også innenfor Mattilsynets forvaltningsområde.

Skal anmeldes: Dersom Mattilsynet kommer over produsenter som bruker ulovlige stoffer med store konsekvenser for folke-, dyre- og plantehelse og miljø, skal saken anmeldes.

Ta imot hjelp – spar tid. Det er utvilsomt vel anvendt tid for politiet å ta imot faglig hjelp fra Mattilsynet i disse sakene. Vi har dessverre hatt straffesaker for retten der politiadvokaten først forstod saken da den nådde rettssalen. Og da har det vært for sent. Politiet har kanskje ikke gjort god nok etterforskning i starten, og heller ikke forstått opplysninger som har fremkommet i vitneavhør. Slike opplysninger kan ha hatt avgjørende betydning, og en tidligere forståelse kunne ført til endring av tiltale og nye vitneavhør, og et helt annet utfall.

Mattilsynet mener også at vi burde få anledning til å uttale oss om tiltalen før den ferdigstilles.

Det vises til Politidirektoratets rundskriv 22. august 2008 punkt 4.8 hvor det står: «*Når det er formålstjenlig, må politiet samarbeide nært med aktuelle tilsynsetater under alle etterforskningens faser og innhente eksternt kompetanse der det er nødvendig.*»

Mattilsynsansatte har ikke kompetanse til å drive strafferettslig etterforskning eller bevis-sikring. Vi fordyper oss i forvaltningsrett, men kan snuble i strafferetten. Vi har derfor vurdert om vi rutinemessig bør kontakte politiet når vi under tilsyn forstår at forholdet vil ende med en anmeldelse. Det ville trolig være en god løsning å be politiet forstå bevis-sikringen, men kan og vil politiet stille når liv og helse ikke står umiddelbart på spill?

Vi ønsker status i saken. Når Mattilsynet anmelder får vi ingen formell status i saken. Vi betraktes som «melder», ikke «fornærmet». Det betyr også at vi ofte ikke får kjennskap til at saken er påtalemessig avgjort. Dersom saken er henlagt,

kan fristen for å påklage være utløpt når vi får kjennskap til resultatet. Mattilsynet bør derfor be om å bli registrert som implisert hos politiet. Da vil vi få melding om sakens gang og utfall. Dette må avklares med miljøkontakten i det enkelte distrikt på forhånd. Det er ikke alle, verken hos Mattilsynet eller hos politiet, som er klar over denne muligheten.

Hvem anmelder vi til? Mattilsynet er tidvis også usikker på hvem som er rett adressat for en anmeldelse. ØKOKRIM har selv definert at alle saker under matloven kan høre til under deres ansvarsområde, men håndterer få slike saker selv. Mattilsynet fornemmer en usikkerhet også hos de lokale politidistriktene om hvilke saker ØKOKRIM skal/vil behandle eller bistå ved behandlingen av.

Mattilsynet vurderer også om vi kan bedre regelverksetterlevelsen utover å reagere mot enkeltvirksomheter. Blant annet ser vi på metoder som kan stoppe ulovlig omsetning på et tidlig ledd i omsetningskjeden. Konkret tenker vi da på organisert miljøkriminalitet. Men hvem skal vi invitere til et samarbeid om dette arbeidet? ØKOKRIM eller Kripas?

Brysomme saker? Mattilsynet erkjenner at anmeldelse av forhold, med påfølgende reaksjon fra politiet, kan bidra til at vi når våre mål om bedre regelverksetterlevelse. Men både Mattilsynet og politiet har, hvis anmeldelser skal virke etter intensjonen, en jobb å gjøre ved å forbedre både arbeidsmetoder og holdninger. Mattilsynet må tilrettelegge sakene på en bedre måte for politiet, men forventer da at sakene blir håndtert på en god måte – og at vi ikke oppfattes som «brysomme».

Mattilsynet

FAKTA OM MATTILSYNET

- Direktoratet Mattilsynet ble opprettet i 2004.
- Består av ett hovedkontor, åtte regionkontorer og 54 distriktskontorer.
- MT forvalter lovene som omhandler produksjon og omsetning av mat. Omfatter alle virksomheter innen primærproduksjon, næringsmiddelindustri og småskalaproduksjon, importører, dagligvarebutikker og serveringssteder.
- Fører tilsyn etter dyrehelsepersonelloven med veterinærer, annet dyrehelsepersonell og alle som holder dyr (også private).
- Fører tilsyn med kosmetikk og kroppspfleieprodukter, og med omsetning av legemidler utenom apotek.
- Forvalter matloven (sikrer forbrukerne helsemessig trygg mat og trygt drikkevann, fremmer helse, ivaretar miljøvennlig produksjon og hindrer spredning av dyre- og plantesykdommer), dyrevelferdsloven (sikrer at dyr, også fisk, forvaltes godt) og kosmetikkloven (medvirker til at kosmetikk og kroppspfleieprodukt er helsemessig sikre for mennesker og dyr).
- Til lovene hører rundt 350 forskrifter. De fleste lover og forskrifter inngår i EØS-avtalen og er felles for Europa.
- Det er den som er forpliktet av regelverket som er ansvarlig for at det blir fulgt. Mattilsynets oppgave er å føre tilsyn med at regelverket følges og gjøre det som er nødvendig for å tvinge igjennom regelverksetterlevelse der det er avvik.
- Overtredelser av alle bestemmelser gitt i eller i medhold av lovene er straffbare. Skyldkrav og strafferamme er ulik avhengig av lov.

Lakseoppdrett på Sotra.

Mattilsynets anmeldelsespraksis ved ulovlig hold av eksotiske dyr

Funn av eksotiske dyr får ofte mye oppmerksomhet i offentligheten, men får slike funn noen konsekvenser for lovbryster?

I perioden 2007–2010 anmeldte Mattilsynet 16 saker som involverte eksotiske dyr. Fem av sakene ble henlagt av kapasitetshensyn eller foreldelse, én sak resulterte i påtaleunntatelse, mens ti saker endte med forelegg.

I henhold til forskrift 20. november 1976 nr. 3 er det forbud mot at fremmedartede (eksotiske) dyr innføres, omsettes eller holdes som husdyr, selskapsdyr eller i fangenskap. Forskriften er hjemlet i dyrevelferdsloven og Mattilsynets oppgaver og ansvar ligger innenfor denne lovens rammer. Det vil si at vi fører tilsyn med dyrevelfer-

ferden og gjør det som er nødvendig av hensyn til forbudet i forskriften og det aktuelle dyret.

Anmelder bare grove saker. At forskriften er hjemlet i dyrevelferdsloven får også betydning når Mattilsynet vurderer anmeldelse: Det er kun forsettlig og grov uaktsom overtredelse av dyrevelferdsloven som er straffbart, og det betyr at vi må være ganske sikre på at vårt arbeid fører til påtale og straff, dersom vi skal prioritere å bruke ressurser på en anmeldelse. Ergo er det de groveste og mest opplagte sa-

kene som anmeldes. Det vil det kunne være hvis man finner at dyret har hatt det vondt eller dyreholdet er svært omfattende.

CITES-listen. En rekke arter omfattes av forskrift av 15. november 2002 nr. 1 276 til gjennomføring av konvensjon 3. mars 1973 om internasjonal handel med truede arter av vill flora og fauna (CITES). Forskriften forvaltes av Direktoratet for naturforvaltning (DN) og når Mattilsynet kommer over dyr på CITES-listen, kontakter vi derfor dem.

Under endring: Det er bare Norge og Island som opprettholder forbudet mot hold av herptiler i EU/EØS. Regelverket er imidlertid under revisjon og det er ventet at det vil bli tillatt å holde enkelte herptilarter i Norge.

Det kan være behov for en avklaring av Mattilsynets og DNs roller i saker knyttet til vurdering av anmeldelse siden vi forvalter ulike samfunnshensyn. Etatene samarbeider allerede om søknader om unntak fra forbudet mot å ta inn eksotiske dyrearter som ikke hører hjemme i norsk fauna.

Politiet tar kontakt

I mange tilfeller tar politiet selv kontakt med Mattilsynet når de finner ulovlige eksotiske dyr. Mattilsynet rykker ut og tar dyret i midlertidig forvaring inntil det er besluttet hva som blir dyrets endelige skjebne. Etter en rask utsjekk med utvalgte distriktskontorer fremkom opplysninger om at politiet selv sier at de tar hånd om det strafferettslige uten at det er nødvendig med en

anmeldelse fra tilsynets side. Det er videre opplyst fra ett distriktskontor at de tidligere anmeldte funn av slike dyr når de fant dem som del av ordinært tilsyn, men erfarte at anmeldelsene ble henlagt av politiet på grunn av ressursmangel.

Endring av regelverk

Det er kun Norge og Island som opprettholder forbudet mot hold av herptiler. I Sverige selges herptiler over disk.

Regelverket er imidlertid under revisjon og det er ventet at det vil bli tillatt å holde enkelte slike arter i Norge. Forslag til en oppmykning av forbudet er oversendt Landbruks- og matdepartementet til vurdering.

HVA ER EN FORSKJELLEN PÅ REPTILER OG HERPTILER?

Herptiler, krypdyr, reptiler, amfibier, salamandere og frosker – begrepene brukes om hverandre, og forskjellige begreper brukes om de samme gruppene med dyr. Det er ikke rart om noen blir forvirret og ikke helt får med seg hva slags dyr det egentlig er snakk om. Her kommer vi med en liten klargjøring:

Krypdyr og reptiler er synonyme begreper. De brukes (i hovedsak) om slanger, øgler, skilpadder og krokodiller. Amfibier innebærer (i hovedsak) frøsk, padder og salamandere. En samlebetegnelse på alle disse dyrene er herptiler.

Kilde: www.herpetologisk.com/om/herptiler.html (Norsk Herpetologisk Forening)

Avhør når mistenkte er et foretak

TEKST: POLITIADVOKAT MONA RANSEDOKKEN, ØKOKRIM

I miljø saker som behandles ved ØKOKRIM retter mistanken seg ofte mot et foretak. Dette reiser spørsmål om avhør av partsrepresentant, ansatte og tillitsmenn i foretaket; når skal disse anses som vitner og når anses de som mistenkte? Spørsmålet om foretakets forsvarer har rett til å være til stede ved avhør av foretakets ansatte, er også et stadig tilbakevendende tema.

Når et foretak er mistenkt eller siktet i en straffesak, må det oppnevnes en partsrepresentant for foretaket, jf. straffeprosessloven § 84a. Partsrettighetene som siktet utøves da av denne personen, og vedkommende registreres på ØKOKRIM med rollen «annet» i BL.

Lovens system er at det er selskapet selv som velger ut hvem som skal representere foretaket. Selskapet er ikke forpliktet til å peke ut den personen som det etter den naturlige kompetansefordelingen i selskapet synes naturlig å velge. Så vidt mulig bør det imidlertid ikke utpekes noen som selv er siktet for den overtredelsen saken gjelder. Dersom ingen er utpekt, antas det at påtalemyndigheten kan forholde seg til den som tegner selskapets firma eller på annen måte utad fremstår som leder.

Foretaket, partsrepresentant og vitner. Det er bare foretaket som får status som siktet. Den rettslige representanten for foretaket får bare slik status selv dersom det er aktuelt å holde ham personlig ansvarlig for handlingen.

Et foretak er også beskyttet av vernet mot selvinkriminering. Partsrepresentanten vil derfor, på lik linje med personlig siktede, kunne nekte å forklare seg på vegne av foretaket dersom foretaket ved hans forklaring risikerer straff. Dette vil gjelde selv om det ikke er partsrepresentanten personlig som har overtrådt straffebudet.

Ansatte og tillitsmenn i foretaket anses ikke som siktet i saken, men som vitner. Disse har derfor forklaringsplikt for retten, med de begrensninger som følger av straffeprosessloven §§ 123 og 124. For de ansatte som selv har overtrådt straffebudet, men ennå ikke har status som mistenkt, vil det være aktuelt å påberope straffeprosessloven § 123. Vitneforklaring vil

imidlertid ikke kunne nektes gitt på bakgrunn av at foretaket risikerer straff. Dersom det underveis i etterforskingen fremkommer forhold som gjør at ansatte og/eller tillitsmenn vil kunne holdes personlig straffeansvarlige ved siden av foretaket, må disses status endres fra vitner til mistenkte. Dette vil typisk være aktuelt når man ved mistanke om foretaksstraff på grunnlag av anonyme eller kumulative feil, under avhør finner frem til den eller de som er ansvarlige for den aktuelle overtredelsen i selskapet.

Forsvarer i avhør. Når det gjelder bruk av forsvarer under avhør, er det bare siktede som i utgangspunktet har rett til å la seg bistå av forsvarer under utenrettslige avhør. Ved avhør av partsrepresentanten vil derfor foretakets forsvarer kunne være til stede. Ved vitneavhør av ansatte og tillitsmenn fra foretaket, har forsva-

avhør av foretakets ansatte. Bakgrunnen for dette er at de ansatte antas å ville kunne forklare seg mindre fritt når en representant for deres arbeidsgiver er til stede under avhøret. Tilsvarende bør man forsøke å unngå at foretaket og representanter for foretaket som personlig er siktet, benytter samme forsvarer. For det første vil disse kunne ha motstridende interesser i saken, slik at samme forsvarer er utelukket, jf. straffeprosessloven § 95 siste ledd. I tilfeller der interessene mellom de siktede ikke er motstridende, er det for så vidt ikke forbud mot bruk av samme forsvarer. Hensynet til å sikre en mest mulig fri forklaring om selskapets forhold fra den som er personlig siktet kan imidlertid også her tale for at foretaket og personlig siktede representeres med hver sin forsvarer, dersom dette er mulig å få til.

SOM KLAR HOVEDREGEL VED ØKOKRIM TILLATER VI IKKE AT FORETAKETS FORSVARER ER TIL STEDE UNDER AVHØR AV FORETAKETS ANSATTE.

Den rettslige representanten for foretaket får bare status som siktet dersom det er aktuelt å holde ham personlig ansvarlig for handlingen.

rer ikke krav på å være til stede. Bestemmelsen i påtaleinstruksen § 8-13 om at siktedes forsvarer kan få lov til å være til stede under avhør av vitner dersom dette kan skje uten skade for etterforskingen, må i slike sammenhenger praktiseres strengt.

Som klar hovedregel ved ØKOKRIM tillater vi ikke at foretakets forsvarer er til stede under

Kammarimjelle går inn under kategorien EN i rødlista. Foto: Jostein Sandvik, Seniorrådgiver i SNO.

Generalklausulen og biologisk mangfold

– en etterkontroll av straffeloven § 152 b

TEKST: POLITIADVOKAT AUD INGVILD SLETTEMØEN, ØKOKRIM

«Om biene forsvinner fra jordens overflate, har menneskeheten bare fire år igjen.» (skal Albert Einstein ha sagt)

Bakgrunn. Straffeloven § 152 b ble vedtatt i 1993, etter initiativ fra Riksadvokaten (Georg Fredrik Rieber-Mohn). Riksadvokaten mente bestemmelsen ville bidra til «en riktigere og mer tidsmessig bedømmelse av særlig miljøfarlig adferd» og ville være «et viktig signal fra den lovgivende makt til strafferettspleien om opprioritering av innsatsen mot miljøkriminalitet generelt» (Ot.prp. nr. 92 (1992–93) side 6). I forarbeidene sies at formålet med bestemmelsen er å gi et signal om at det skal reageres strengere mot den mest alvorlige miljøkriminaliteten, og å legge forholdene til rette for en betydelig styrket strafferettslig innsats mot denne formen for kriminalitet.

Det var klart forutsatt i forarbeidene (Ot.prp. nr. 92 (1992–93) side 11–12 at generalklausulen ikke skulle være for vidtfavnende, og at den bare skulle ramme «de klart mest straffverdige overtredelsene».

Generalklausulen omhandler henholdsvis forurensning (første ledd), vern av truede arter og vernede naturområder (annet ledd nr. 1 og 2) og kulturminner (annet ledd nr. 3).

I forarbeidene til straffeloven § 152 b (Ot.prp. nr. 92 (1992–1993) kapittel 9 «Etterkontroll» la departementet opp til at det skal foretas en etterkontroll av generalklausulen innen få år etter ikrafttreddelsen. Departementet sa om dette:

«Departementet tar sikte på å innhente alle dommer hvor det har vært domfellelse etter denne bestemmelsen, for å få belyst i hvilken grad generalklausulen har ført til en straffeskjerpelse i forhold til rettspraksis før lovendringen. I den forbindelse kan det eventuelt også undersøkes om generalklausulen får anvendelse på handlinger som ikke var straffbare etter tidligere rett. Depar-

tementet tar videre sikte på å innhente dommer som gjelder alvorlig miljøkriminalitet, men ikke fører til domfellelse etter generalklausulen, for å vurdere om det er behov for endringer i klausulens innhold. Kontrollen bør foretas tre til fire år etter at lovendringen er trådt i kraft.

Departementet er innforstått med at en ikke kan få noen fullstendig oversikt over virkningene av lovendringen ved en etterkontroll som skisseres ovenfor. Dette gjelder særlig i forhold til bestemmelsens preventive virkning.»

Noen etterkontroll er ikke gjort, som jeg er kjent med. Generalklausulen er videreført i §§ 240 og 242 i straffeloven 2005. For forurensning er strafferammen økt fra 10 til 15 år, og bestemmelsen om kulturminner i § 152 b tredje ledd er skilt ut som en egen bestemmelse i § 242. Ellers videreføres bestemmelsene uten materielle endringer, og departementet viser i forarbeidene til den nye straffeloven bare til Ot.prp. nr. 92 (1992–93), uten å drøfte generalklausulen nærmere.

Situasjonen i dag når det gjelder tapet av biologiske mangfold. Med «biologisk mangfold» menes mangfoldet av økosystemer, arter og genetiske variasjoner innenfor artene, og de økologiske sammenhengene mellom disse komponentene (naturmangfoldloven § 3 bokstav c). Naturmiljøet er livsgrunnlaget for artene. Å bevare det biologiske mangfoldet har stor betydning for å opprettholde det økologiske systemet i naturen, som er livsgrunnlaget også for oss mennesker. (Se også Antonio Poléo sin artikkel om biologisk mangfold i Miljøkrim nr. 1/2009.)

Miljølovgivning som verner det ytre miljø,

FAKTA

§ 152b. Med fengsel inntil 10 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt

- (1) forurenser luft, vann, eller grunn slik at livsmiljøet i et område blir betydelig skadet eller trues av slik skade, eller
- (2) lagrer, etterlater eller tømmer avfall eller andre stoffer med nærliggende fare for følge som nevnt i nr. 1.

Hvis noens død eller betydelig skade på legeme eller helbred har blitt følgen, kan fengsel inntil 15 år anvendes.

Med fengsel inntil 6 år straffes den som forsettlig eller grovt uaktsomt

- (1) minsker en naturlig bestand av freddede levende organismer som nasjonalt eller internasjonalt er truet av utryddelse, eller
- (2) påfører betydelig skade på et område som er fredet ved vedtak med hjemmel i naturvernloven kapittel II, viltloven § 7, svalbardmiljøloven kapittel III, lov om Jan Mayen § 2 eller lov om Bouvet-øya, Peter I's øy og Dronning Maud Land med mer § 2, eller
- (3) påfører betydelig skade på kulturminner eller kulturmiljøer av særlig nasjonal eller internasjonal betydning.

Medvirkning straffes som ellers bestemt i denne paragrafen.

fra plan- og bygningsloven, forurensningsloven og naturmangfoldloven til straffeloven § 152 b, verner blant annet det biologiske mangfoldet. En utbygging eller en forurensning i strandsonen vil for eksempel kunne ødelegge ynglesteder slik at det biologiske mangfoldet der svekkes. Og for en art som er utrydningstruet, kan hvert eksemplar som tas ut, bidra til at arten ikke tar seg opp igjen, eller at den svekkes ytterligere. Slik miljøkriminalitet rammer det biologiske mangfoldet.

I henhold til IUCN (International Union for Conservation of nature), utgiver av den internasjonale rødlisten (IUCN Red List of Threatened Species) var i 2008 situasjonen slik:

- En av fire av jordens pattedyrarter er truet av utdøing.
- En av åtte av jordens fuglearter er truet av utdøing.
- En av tre av jordens amfibiearter er truet av utdøing.

(Tallene er fra «Wildlife in a changing world, An analysis of the 2008 IUCN Red List of Threatened Species»).

I henhold til European Environment Agency så er utdøingsraten for arter globalt nå 100–1 000 ganger raskere enn det som har vært tilfellet før.

I EU-området er tallene på utdøingstruede arter slik (tall fra EU 2010 Biodiversity Baseline):

- **Sjøpattedyr** – 25 % er utrydningstruet
- **Amfibier** – 22 % er utrydningstruet
- **Reptiler** – 21 % er utrydningstruet
- **Landpattedyr** – 15 % er utrydningstruet
- **Fugler** – 12 % er utrydningstruet
- **Sommerfugler** – 7 % er utrydningstruet

Bare 17 prosent av artene er i en fordelaktig situasjon («favourable condition»), mens man mangler oversikt over situasjonen for hele 31 prosent av artene.

En norsk rødliste ble utgitt av Direktoratet for Naturforvaltning (DN) første gang i 1992. I forordet kunne man lese at et hovedformål med lista var «å øke bevisstheten om innsatsen for bevaring av biologisk mangfold også i Norge». «Rødlistene har ofte vist seg å være naturens

røde varsellys om at biotoper er truet eller at noe annet er galt i naturen», sier DN om dette. Når det gjelder situasjonen den gangen fremgikk at man regner med at en av ti av verdens kjente plantearter er sterkt truet eller utryddet. Videre vises til at ulv, bjørn jerv, gaupe, piggsvin, nise og oter er arter i tilbakegang, mens andre arter er i fremgang (bever, elg, hjort, rådyr).

I Norsk Rødliste av 2010, er truslene mot det biologiske mangfoldet beskrevet slik i forordet:

«At arter dør ut er i utgangspunktet en naturlig del av den langsiktige utviklingen i naturen. I vår tid er det imidlertid et omfattende globalt problem at arter dør ut i et urovekkende høyt tempo på grunn av menneskets aktivitet. Både i Norge og ellers i verden er det derfor et økende behov for kunnskap om arter med negativ bestandsutvikling, slik at de som fattet beslutninger om forvaltning om vår natur kan gjøre dette basert på et best mulig kunnskapsgrunnlag.»

Behovet for beskyttelse av det biologiske mangfoldet fremstår altså i dag som mer prekært enn det man så for seg i 1992. Dette skyldes langt på vei lovlige inngrep, men ulike former for miljøkriminalitet er også en viktig del av trusselbildet, ikke minst når det gjelder ulovlig uttak av truede arter.

Kompleksiteten i de økologiske sammenhen-

gene og balansen i naturen er slik at på sikt, så kan tapet av artsmangfold bety at menneskeheten står i fare for å sage over den grenen vi sitter på, dersom vår aktivitet fører til sammenbrudd i jordens økosystemer. Biologisk mangfold er derfor blitt et viktig tema på dagsordenen i nasjonale og internasjonale organisasjoner. 2010 var FNs internasjonale biomangfoldsår. EU satte seg som mål å stanse tapet av biologisk mangfold i Europa innen 2010, men lyktes ikke med dette. Den 3. mai 2011 vedtok EU en ny målsetting om at tapet av biologisk mangfold skal stanses og så langt som mulig reverseres innen 2020 («EU Biodiversity Strategy to 2020»).

I denne situasjonen kan det være naturlig å spørre hvilken rolle generalklausulen mot alvorlig miljøkriminalitet, straffeloven § 152 b, har, kan ha eller bør ha, når det gjelder vernet av biologisk mangfold. Her i artikkelen gjør jeg meg derfor noen tanker om dette, i form av en liten «etterkontroll» av generalklausulen.

Etterkontroll I: Hvilken betydning har generalklausulen hatt i praksis når det gjelder vern av det biologiske mangfoldet?

Om forurensning – hvorfor har ikke generalklausulen vært benyttet? Strafferammen etter § 152 b første ledd for alvorlig forurensning er

Gaupa er et rovpattedyr utbredt i store deler av Asia og Europa. Arten tilhører kattefamilien og står gjerne øverst i næringskjeden, men tilhører rødlistekategorien VU. Foto: Johannes Jansson / norden.org.

10 år. Det sentrale vilkåret for anvendelse av bestemmelsen er at forurensningen medfører «at livsmiljøet i et område blir betydelig skadet eller trues av slik skade» (nr. 1), eller at man lagrer, etterlater eller tømmer avfall eller stoffer med nærliggende fare for dette (nr. 2). Eksempler på saker som faller inn under ordlyden her, kan være utslipp av giftige stoffer i elver som medfører at deler av livet i elven dør, eller utslipp av olje som ødelegger for sjøfugl og andre arter langs kysten.

Bestemmelsen i første ledd har så langt ikke vært benyttet. Slike saker er blitt behandlet etter forurensningsloven § 78, ikke etter generalklausulen (for eksempel Agder lagmannsretts dom 12. august 1999 om utslipp av spesialavfall direkte ut i lakseførende vassdrag, Rt 2007 side 1684 om utslipp av ammoniakk i Sandvikselva og dommen i Agder lagmannsrett 22. juni 2011 om utslipp av olje fra skip til sjøen).

I henhold til forarbeidene til generalklausulens første ledd skal det i vurderingen av hvorvidt forurensningen er så alvorlig at bestemmelsen kommer til anvendelse, legges vekt på om «det vesentlige av liv» er gått tapt. I tillegg skal det legges vekt på om skadene er permanente eller uopprettelige, eller om en bestand av sjeldne arter er blitt utryddet (jf. Ot.prp. nr. 92 side 24). Hva som ligger i at det «vesentlige av liv» i et område går tapt, kan være uklart. I de mest alvorlige tilfellene av akutt forurensning i Norge, har myndighetene foretatt forebyggende og gjenopprettende tiltak som bidrar til å forhindre permanent skade. Det presiseres i forarbeidene til generalklausulen at alternativet «trues av» innebærer at den også rammer tilfeller der slik skade ikke materialiserer seg. Dette fordi skaden begrenses eller elimineres gjennom inngrep fra offentlige myndigheter eller andre. Men i praksis kan det være vanskelig og ressurskrevende å føre tilstrekkelig bevis for hvor omfattende eller permanent skaden hadde blitt uten slike tiltak, for eksempel etter et større oljeutslipp fra skip i sjøen eller utslipp av klor i en elv.

Slike omfattende tilfelle av forurensning

vil også som regel skyldes en ulykke. Dette vil sjelden være forsettlig, og det kan medføre utfordringer å føre bevis for at det foreligger grov uaktsomhet i slike tilfeller. I tillegg krever bruk av generalklausulen at forsettet / den grove uaktsomheten også omfatter den aktuelle skaden på livsmiljøet, hvilket det også kan være krevende å føre tilstrekkelig bevis for.

Et eksempel her fra kulturområdet er dommen av Bergen byrett 5. april 2001. To unge gutter som hadde forsøkt å tenne på bryggen i Bergen, ble frikjent for tiltale etter straffeloven § 152 b annet ledd nr. 3 om kulturminnekriminalitet. Domstolen fant at det ikke forelå tilstrekkelig subjektiv skyld når det gjelder vilkåret om «kulturminner eller kulturmiljøer av særlig nasjonal eller internasjonal betydning». De ble dømt til ett års fengsel for grovt skadeverk, med deler av dommen gjort betinget, jf. Rt. 2002 side 1 713.

Generalklausulen og ulovlig uttak av truede arter. Når det gjelder truede arter er det sentrale vilkåret etter § 152 b annet ledd nr. 1 at man «minsker en naturlig bestand av fredede levende organismer som nasjonalt eller internasjonalt er truet av utryddelse». Saker som omfattes av denne ordlyden, er for eksempel ulovlig jakt på truede arter eller ulovlige utbygginger som medfører at livsgrunnlaget for en truet art blir dårligere. Bestemmelsen har så langt ikke vært benyttet.

Saker om ulovlig uttak av truede arter som ulv, jerv, bjørn og gaupe, er alle blitt pådømt etter viltloven. Se blant annet Rt. 1999 side 324 (bjørn), Rt. 1995 side 867 (gaupe), Rt. 2001 side 258 (ulv), Rt. 2004 1854 (bjørn), Rt. 2005 side 76 (jerv), Rt. 2005 side 631 (bjørn), samt Sør-Østerdal tingretts dom 12. november 2009 (bjørn). (I dag er viltlovens bestemmelser om dette som kjent erstattet av naturmangfoldloven § 75 jf. § 15, med en strafferamme på tre år.)

En viktig grunn til at generalklausulen ikke har vært anvendt i disse sakene, er antakelig at det frem til 1998 av disse rovdyrene bare var ulv som var kategorisert som truet av utdøing

Sager vi over grenen vår?

●●● Komplexiteten i de økologiske sammenhengene og balansen i naturen er sårbar. På sikt kan tapet av artsmangfold bety at menneskeheten står i fare for å sage over den grenen vi sitter på dersom vår aktivitet fører til sammenbrudd i jordens økosystemer.

i Norsk rødliste. Bjørn ble kategorisert som direkte truet i rødlista fra 1998, men ikke jerv og gaupe. Saken om ulv i Rt. 2001 side 258 gjaldt bruk av giftåte, uten at noen ulv var rammet. (Som det fremgår nedenfor, endret kategoriseringen i rødlista seg fra 2006, og alle de fire store rovdyrene har siden den gang vært kategorisert som truet av utdøing.)

For senere saker, for eksempel i bjørnesaken fra Sør-Østerdal tingrett i 2009, kan det at generalklausulen ikke er blitt benyttet, også ha sammenheng med at det kan være uklart hva som ligger i vilkåret om at bestanden «minsker».

Ordlyden i § 152 b annet ledd nr. 1 kan omfatte ethvert tilfelle av ulovlig uttak av et utrydnings-truet dyr som er friskt, og som vil være i stand til å yngle. Ethvert slikt dyr vil teoretisk sett kunne bli en stammor eller stamfar for nye generasjoner av arten. Hvert enkelt dyr av en truet art kan derfor være viktig for bestanden på sikt. Dette synspunktet støttes av departementets uttalelse på side 14 i Ot.prp. nr. 92:

«Det hører også med i dette bildet at det kan være usikkert hvilken virkning selv en relativt beskjeden bestandsreduksjon kan få, når bestanden fra før er så utsatt at den må betegnes som truet. Selv små inngrep i den naturlige bestanden kan i verste fall på sikt føre til utryddelse.»

Det følger imidlertid av motivene at vilkåret «minsker en bestand» skal forstås relativt, slik at hvilken reduksjon som kreves, avhenger av hvor stor bestanden er (Ot.prp. nr. 92 side 20). Det kan bety at dersom bestanden er av en viss størrelse, så er det ikke nødvendigvis tilstrek-

kelig med uttak av ett individ, selv om arten er truet av utdøing.

I henhold til motivene gjelder det på den annen side ikke noe krav om kvalifisert grad av «minsking» av bestanden. Departementet gikk i mot forslag om å oppstille krav om «vesentlig» eller «betydelig» her, og viste til at kravet om utrydningstruethet er strengt i seg selv, og at det er særlig viktig at det reageres strengt overfor ulovlige bestandsreduksjoner av så utsatte levende organismer.

Her vil jeg skyte inn at når det i proposisjonen tales om bestandens størrelse, så bør det forstås i betydningen bestandens sårbarhet. En art som er antallsmessig større enn en annen art, kan likevel være mer truet. Å vurdere et tilfelle ut i fra hvor stor bestanden er rent antallsmessig, kan derfor bli på siden av de hensyn bestemmelsen er ment å ivareta. Fra 2006 har Norsk rødliste delt inn de utdøingstruede artene i tre kategorier etter grad av truethet (ekstremt høy, svært høy og høy risiko for utdøing). Det er denne kategoriseringen, snarere enn bestandens størrelse, som bør være utgangspunktet for hvilken reduksjon som kreves.

Ut i fra forarbeidene kan det ikke oppstilles krav om at en bestandsreduksjon må være påviselig skadelig for bestandens overlevelse, for

å rammes. Se også om dette Holme på side 165 i *Faunakriminalitet og annen naturkriminalitet – etterforskning og påtalebehandling* (ØKOKRIMS skriftserie nr. 8. Oslo 1994). Det kan imidlertid være noe uklart hva som kreves, så lenge dette ikke har fått sin nærmere avklaring i rettspraksis.

I utgangspunktet synes det å være grunnlag for å anvende generalklausulen på de mest alvorlige tilfellene av faunakriminalitet, slik som ulovlig uttak av de fredede rovdynene (som i dag alle er kategorisert som truede arter). Vilåret om at man må «minske» bestanden, kan imidlertid

FORTSATT ER DET NOK SLIK
AT VISSE FORMER FOR
MILJØKRIMINALITET I NOEN
MILJØER ANSES SOM
RELATIVT LEGITIMT.

medføre behov for mye bevisføring om arten og bestandssituasjonen. Videre kan bruk av generalklausulen når det gjelder de store rovdynene reise problemstillinger knyttet til rovviltforvaltningen, og betydningen av bestandssituasjonen

i Sverige. Denne type temaer vil medføre at en sak blir mer ressurskrevende dersom tiltalen omfatter generalklausulen, enn hvis man bare baserer tiltalen på naturmangfoldloven. Samtidig er utfallet når det gjelder generalklausulen mer usikkert. I tillegg krever bruk av generalklausulen at forsett / den grove uaktsomheten omfatter forholdene knyttet til bestandssituasjonen og effekten av uttaket i så måte. Det kan være en utfordring i mange tilfelle.

Generalklausulen og ulovlige inngrep i vernede naturområder. Når det gjelder ulovlige inngrep i vernede naturområder er det sentrale vilkåret etter § 152 b annet ledd nr. 2 at en påfører området «betydelig skade». I Rt. 2005 side 568 ble en mann dømt til ett års fengsel etter denne bestemmelsen for snauhugst i et naturreservat. Store deler av dommen ble gjort betinget på grunn av personlige forhold.

Dommen var frem til Vest Tank-dommen i Gulating lagmannsrett 26. mai 2011, den strenge straff noen er ilagt på miljøområdet. Det kan være av interesse å merke seg at Høyesterett la vekt på at hugsten gikk ut over lavarter som fredningen tok sikte på å beskytte, og at disse var kategorisert som «sårbare» eller «hensyns-

Mariskopplanten, som også går under navnet Olavsbollen, tilhører orkidéfamilien og går inn under kategorien NT. Bildet er tatt ved Børvatnet som ligger i Bodø kommune i Nordland. Foto: Vegar Pedersen.

krevenne». (Det betydde den gangen at artene ikke var truet av utdøing.)

Konklusjon på etterkontroll I. Selv om generalklausulen ikke har vært benyttet i mer enn en sak på området forurensning/naturkriminalitet (Rt. 2005 side 568), har bestemmelsen vært svært viktig innenfor miljøstrafferetten. Både lovgiver og domstolene har tatt generalklausulen som et signal om at straffnivået skal opp på miljøområdet. Denne utviklingen er oppsummert i dommen i Rt. 2011 side 10. Her på ØKOKRIMS Miljøkrimavdeling (tidligere Miljøteamet) er vi ikke kjent med noe rettsområde som har hatt en

særlige etterforskningsmetoder som kommunikasjonskontroll og ransaking uten underretning. Se artikkelen «Trenger vi straffeloven § 152 b?» i Miljøkrim nr. 2/2008 av Tarjei Istad. Videre er det også et poeng at plasseringen i straffeloven kapittel 14 medfører at nordmenns ulovlige uttak av truede arter utenfor Norge, kan pådømmes i Norge, jf. straffeloven § 12 nr. 3 bokstav a. At nordmenn begår miljøkriminalitet i utlandet så man eksempler på i saken fra New Zealand som var omtalt i Miljøkrim nr. 3/2010.

I tillegg vil generalklausulen markere at visse former for miljøkriminalitet utgjør særlig miljøfarlig adferd, med en strafferamme på seks år. En slik merkelapp anvendt på praktiske tilfeller av alvorlig miljøkriminalitet, kan føre til økt allmennprevensjon. Fortsatt er det nok slik at visse former for miljøkriminalitet i noen miljøer anses som relativt legitimt, for eksempel uttak av truede arter, ikke minst de store rovdirene. Økt allmennprevensjon gjennom bruk av generalklausulen, kan være viktig her.

I dag er det snart 20 år siden generalklausulen ble vedtatt. Det har skjedd mye på miljøområdet, ikke minst når det gjelder biologisk mangfold og truede arter. Dette er blant annet naturmangfoldloven et uttrykk for. Vurderingene av hva som bør anses som den mest alvorlige miljøkriminaliteten, kan stå i et annet lys enn for snart 20 år siden. I 1993 var det nødvendig å markere at miljøkriminalitet var alvorlig. Det kan på samme måte være nødvendig at å markere at visse former for miljøkriminalitet, som man ikke var så oppmerksom på i 1993, i dag er minst like alvorlig som den kriminaliteten som generalklausulen omfatter. Samtidig er det skjedd en rettsutvikling på miljøområdet, spesielt med den nye naturmangfoldloven, som innebærer at begrepsbruk og henvisninger i generalklausulen i dag ikke er helt oppdatert på alle punkter.

Det kan på denne bakgrunn være av interesse også med en liten etterkontroll av om generalklausulen fortsatt er tidsmessig på alle punkter.

EN ART SOM ER TRUET AV UTDØING MÅ FORBEDRE SIN SITUASJON, DERSOM DEN SKAL BLI LEVEDYKTIG PÅ SIKT.

slik utvikling når det gjelder skjerping av strafferamme og straffnivå, som man har hatt på miljøområdet. Slik sett, har nok generalklausulen hatt den effekten man var ute etter når det gjelder straffnivå, selv om bestemmelsen sjelden er blitt benyttet direkte. Bestemmelsen synes derfor å ha oppfylt forventningen om at den skulle føre til en betydelig styrket strafferettslig innsats mot alvorlig miljøkriminalitet.

Men er det i tråd med forutsetningene at generalklausulen skulle benyttes i så få saker? Uttalelsene i proposisjonen kapittel ni om en etterkontroll, viser at departementet så for seg at generalklausulen skulle anvendes på praktisk viktige former for miljøkriminalitet.

Hva er så betydningen av om generalklausulen faktisk anvendes i praksis eller ikke? Et viktig poeng med generalklausulen er at strafferammen på seks år kan åpne for bruk av slike

Miljøkriminalitet før og nå

●●● Generalklausulens bestemmelser omhandler alvorlig miljøkriminalitet.

Disse bestemmelsene kan i dag omfatte visse former for miljøkriminalitet som man i 1993 ikke var så oppmerksom på.

Etterkontroll II: Er generalklausulen fortsatt tilstrekkelig tidsmessig på alle punkter?

Utslipp av miljøgifter. En form for alvorlig miljøkriminalitet er forurensning og/eller ulovlig avfall som fører til langvarige og omfattende utslipp av miljøgifter som kvikksølv, tungmetaller, PCB, POP og lignende stoffer. Man vet i dag mer om skadevirkningene av slike stoffer enn man gjorde i 1993. Dette er stoffer som sprer seg og akkumuleres i naturen, og som på sikt kan medføre helseskader eller skade på arvestoffene til mennesker og dyr. Se nærmere om dette i artikkelen fra Vivian Miksch Fredenborg om Stockholmkonvensjonen i dette nummeret av Miljøkrim, på side 27.

Ofte vil en ikke kunne påvise hvor og hvem et konkret tilfelle av slik forurensning rammer. Stoffene spres gjennom luft og vann, og bidrar til en svekkelse av livsmiljøet i prinsippet på hele kloden, uten at det dette kan gjenopprettes. For eksempel svekkes isbjørnen og sjøfugler av PCB. Ettersom et konkret tilfelle ofte ikke vil ramme livsmiljøet i et bestemt område, rammes det derfor neppe av § 152 b første ledd.

Den samlede effekten av slike utslipp/avfall er imidlertid svært skadelig på sikt for naturmiljøet som helhet, blant annet truede arter. Spørsmålet er derfor om det kan være grunn til å bedømme de groveste tilfelle av slike saker, langvarige og/eller omfattende utslipp av slike stoffer, som like straffverdig som forurensning som rammer et mer avgrenset livsmiljø. Med andre ord er spørsmålet om det vi i dag vet om utslipp av miljøgifter, tilsier at generalklausulen bør omfatte også slike tilfeller?

Truslene mot truede arter. Formålet med naturforvaltningen og reguleringen av truede arter i dag knytter seg ikke bare til å hindre at en bestand minsker. En art som er truet av utdøing må forbedre sin situasjon, dersom den skal bli levedyktig på sikt. For en truet art er det derfor ikke bare et problem dersom bestanden minsker ytterligere. Det kan være like alvorlig for bestanden på sikt at ulovlig uttak er til hinder for at bestandssituasjonen bedres for arten. Særlig aktuelt kan dette være der ulovlig uttak motarbeider myndighetenes arbeid for å styrke bestandens levedyktighet, for eksempel arbeid for å beskytte genmangfoldet innen bestanden.

Det er samspillet av mange faktorer som utgjør trusselen mot det biologiske mangfoldet, også når det gjelder faunakriminalitet. Det er i dag ikke det enkelte tilfellet av ulovlig jakt på en truet art som utgjør trusselen mot en bestand, men den samlede effekten av lovlige inngrep i naturmiljøet og den ulovlige jakten over tid. Hensynet til det biologiske mangfoldet står i dag mye mer sentralt i lovgivningen og i den alminnelige rettsbevissthet enn da generalklausulen ble vedtatt i 1993. Naturmangfoldloven er blant annet et uttrykk for dette. Dette kan tilsi at en vurderer om ikke ethvert ulovlig uttak av en truet art, i dag må anses å kvalifisere som «den mest alvorlige miljøkriminaliteten», uansett om det enkelte uttaket fører til at bestanden «minker». Dette gjelder ikke minst arter som er gjenstand for særlige statlige tiltak for å forvalte og beskytte bestanden.

På området faunakriminalitet gjør det seg gjeldende særlige allmennpreventive hensyn. Noen eksempler som kan illustrere behovet for økt allmennprevensjon på dette området er:

- En forskningsrapport fra 2011 publisert i Royal Society for Biological Sciences konkluderer med at ulovlig jakt utgjør en betydelig dødelighetsfaktor blant ulv i Norge, og at dette blant annet svekker den genetiske situasjonen for bestanden.
- Eidsivating lagmannsretts dom av 25.

mars 2011 dreide seg blant om heleri av fem ulovlig felte jerver, hvilket utgjør omtrent 1 prosent av den norske jervestammen i dag.

- Både i 2008 og i 2011 hadde man saker der unge gutter skjøt et stort antall måker av arten krykkje, som er en sterkt truet art som også er utsatt for klimaendringer og miljøgifter.

Kategoriseringen i rødlisten. Når det gjelder vilkåret i § 152 annet ledd nr. 1 knyttet til at bestanden «nasjonalt eller internasjonalt er truet av utryddelse», fremgår det av forarbeidene at Norsk rødliste, samt internasjonale konvensjoner om vern av truede organismer som er tiltrådt av Norge, skal legges til grunn. Departementet drøfter i proposisjonen om også arter som er usikre eller sårbare, men ikke truet av utryddelse, skal omfattes, og konkluderer med at det bare er arter som er utryddingstruede, som er omfattet av generalklausulen. Når man leser disse forarbeidene i dag, er det viktig å være oppmerksom på at kategoriseringen i rødlisten når det gjelder ulike grader av «truethet» nå er en helt annen enn i 1992. Det betyr at uttalelsene i Ot.prp. nr. 92 (1992–1993) om dette, ikke lenger er helt relevant i forhold til dagens rødliste.

I Norsk rødliste 2010 side 22 er kategoriene av arter som er truet av utdøing, slik:

- **Kritisk truet (CR):** Arten har ekstremt høy risiko for utdøing
- **Sterkt truet (EN):** Arten har svært høy risiko for utdøing
- **Sårbar (VU):** Arten har høy risiko for utdøing
- **Nær truet (NT):** Arten er nær ved å tilfredsstille kriteriene for CR, EN, VU eller NT nå, eller i nær fremtid

Alle arter som er kategorisert som utdøings-truet, uansett om arten har «ekstremt høy», «svært høy» eller «høy» risiko for utdøing, er omfattet av ordlyden i § 152 b annet ledd nr. 1. Formålet, samt uttalelsene i forarbeidene om at

PARAGRAF 152 B ANNET LEDD VISER FORTSATT TIL OMRÅDER SOM ER FREDET ETTER NATURVERNLOVEN ELLER SOM ER FREDET I HENHOLD TIL VILTLOVEN § 7.

arter som er utdøingstruet er omfattet, taler også for å tolke generalklausulen etter ordlyden her, slik at enhver art som er kategorisert som truet av utdøing, i prinsippet er omfattet.

I Norsk rødliste fra 1992 var de truede artene delt inn i kategoriene «direkte truet» (E) «sårbar» (V) og «sjelden» (R). Det var bare kategorien «direkte truet» som var beskrevet som å «stå i fare for å dø ut/utryddes». Kategorien «sårbar» var ikke beskrevet som truet av utrydding, men var beskrevet som «arter som kan gå over i gruppen direkte truede arter i nær fremtid dersom de negative faktorene fortsetter å virke». Kategorien «sjelden» var beskrevet som arter som var i en utsatt situasjon, uten å være direkte truet eller sårbare. I henhold til Norsk rødliste 2006 side 21 er det ikke mulig å gjøre noen direkte sammenlikning mellom kategoriene i Norsk rødliste før 2006, og kategoriene i Norsk rødliste etter 2006.

Forutsetningene om at en art må være truet av utdøing for å være beskyttet av generalklausulen, må anvendes i forhold til kategoriene i Norsk rødliste i dag.

Noen nye former for miljøkriminalitet. Et omfattende miljøproblem i dag er eksport av elektrisk og elektronisk avfall til den tredje verden. Slik eksport skaper svært alvorlige miljøproblemer der, ved at avfallet brennes i friluft og frigjør tungmetaller som medfører helseskader og forurensing av grunnen.

Ulovlig handel med truede arter er også et betydelig problem, som Interpol fremhever som en betydelig trussel for truede arter på verdens-

basis, og et område der organiserte kriminelle grupper er aktuelle.

En annen alvorlig miljøtrussel i dag er fremmede arter, jf. naturmangfoldloven kapittel IV. Utsetting av en fremmed art kan i verste fall medføre at stedlige arter utryddes. Muligens kan det hevdes at dette kan rammes av § 152 b annet ledd nr. 1 om å «minke» en bestand, men det er nok tvilsomt.

Dersom en ønsker at generalklausulen skal reflektere de reelle truslene mot naturmangfoldet som er viktige i dag, er det behov for en vurdering av om den også bør omhandle slike nye former for miljøkriminalitet.

Begrepsbruk mv. etter naturmangfoldloven.

Straffeloven § 152 b annet ledd nr. 1 gjelder «fredete» organismer. Da generalklausulen ble vedtatt var alt vilt å anse som «fredet» etter viltloven § 3 første ledd første punktum, med mindre annet fulgte av lov eller vedtak med hjemmel i lov. Dette var det såkalte «fredningsprinsippet». Det fremgår av forarbeidene til generalklausulen at «fredet» skal forstås som i viltloven § 3. I naturmangfoldloven er fredningsprinsippet erstattet med «forvaltningsprinsippet» i naturmangfoldloven § 15, som viderefører reglene om at alt uttak av vilt som skjer uten hjemmel, er straffbart. Den endrede begrepsbruken kan åpenbart ikke innebære at generalklausulen ikke lenger gjelder for villlevende dyr. Alt vilt vil derfor fortsatt

være å anse som «fredet» i generalklausulens forstand, så langt uttak er uhjemlet. Men det ville vært ønskelig å endre begrepsbruken i klausulen her, om den skal være i tråd med begrepsbruken ellers på miljøstrafferettens område.

Paragraf 152 b annet ledd nr. 2 viser fortsatt til områder som er fredet etter naturvernloven eller i henhold til viltloven § 7. Naturvernloven ble imidlertid opphevet med virkning fra 1. juli 2009 da naturmangfoldloven trådte i kraft, og reglene om biotopvern finner man nå i naturmangfoldloven, og ikke i viltloven. Her kan det være behov for en oppdatering av begrepsbruken i generalklausulen.

Det subjektive kravet til skyld og straffeloven

§ 43. For andre sentrale lover på miljøområdet er skyldkravet gjerne uaktsomhet, slik som i forurensningsloven § 78 og i naturmangfoldloven § 75. Etter generalklausulen er skyldkravet forsett eller grov uaktsomhet og omfatter ikke bare selve handlingen, men også de spesielle konsekvensene som klausulen tar sikte på å ramme, knyttet til skade på livsmiljøet, bestands-situasjonen for en truet art eller kulturminner av særlig nasjonal betydning. Det betyr at når en handling som ellers rammes av eksempelvis naturmangfoldloven, har slike miljøkonsekvenser som kreves etter § 152 b annet ledd, må også disse miljøkonsekvensene være omfattet av forsett / den grove uaktsomheten. Å ha innsikt

Rødlistekategoriene

●●● **Kritisk truet (CR):** Arten har ekstremt høy risiko for utdøing

●●● **Sterkt truet (EN):** Arten har svært høy risiko for utdøing

●●● **Sårbar (VU):** Arten har høy risiko for utdøing

●●● **Nær truet (NT):** Arten er nær ved å tilfredsstille kriteriene for CR, EN, VU eller NT nå, eller i nær fremtid

i denne type forhold krever ofte en viss grad av spesialkunnskap. Det å føre bevis for at det foreligger grov uaktsomhet med hensyn til de spesielle konsekvensene av handlingen, kan derfor medføre særlige utfordringer. Et eksempel på dette fra rettspraksis er saken om Bryggen i Bergen, som er omhandlet over.

I andre tilfelle der det gjelder en høyere strafferamme når en handling har fått spesielt alvorlige følger, følger det av straffeloven § 43 at det er tilstrekkelig med *culpa levissima*, det vil si at tiltalte *kunne ha innsett muligheten* av den aktuelle følgen, for at den høyere strafferammen skal komme til anvendelse. Eksempler dette på miljøområdet er blant annet forurensningsloven § 78 annet ledd og vannressursloven § 63 tredje ledd. (Se Rt. 2011 side 631).

Generalklausulen følger altså et omvendt prinsipp, ved at den innebærer at det gjelder et særlig strengt skyldkrav der handlingen har særlig alvorlige konsekvenser, for at disse konsekvensene skal medføre en høyere strafferamme. En kan spørre om dette er bevisst, eller om man ikke var tilstrekkelig oppmerksom på problemstillingen da generalklausulen ble gitt. Uansett kan det i dag være grunn til å vurdere om det er hensiktsmessig at bestemmelsen er utformet på den måten, dersom man ønsker at generalklausulen skal få større betydning i praksis.

Honningblomst er en del av mariehåndfamilien (orkidéfamilien) og regnes trolig som en av Norges sjeldneste orkidé. Den går inn under rødlistekategorien CR. Foto: Statens Naturoppsyn.

Stockholmskonvensjonen

TEKST: SPESIALETTERFORSKER CAND.SCIENT. VIVIAN MIKSCH FREDENBORG, ØKOKRIM

Hvorfor er vi så bekymret for at spesielt POP-er skal komme ut i naturen, og hva vil skje hvis klimaet endres?

Stockholmskonvensjonen er en global avtale som har til hensikt å beskytte helse og miljø mot tungt nedbrytbare organiske miljøgifter (POP-er). Norge har ratifisert konvensjonen som ble vedtatt i 2001 i Stockholm og trådte i kraft i 2004. Avtalen innebar i utgangspunktet en forpliktelse til å fase ut tolv av de farligste POP-ene. Denne listen er siden blitt utvidet i 2009 med ni til, og teller per i dag 21.

Persistente organiske miljøgifter er organiske forbindelser som i en varierende grad motstår fotolytisk, biologisk og kjemisk nedbrytning. Fotolytisk nedbrytning er en kjemisk reaksjon hvor et stoff brytes ned av fotoner (elektromagnetisk stråling som for eksempel lys). POP-er er ofte halogenerte organiske forbindelser, det vil si forbindelser inneholdende halogener som fluor,

klor, brom eller jod. De er karakterisert ved at de er lite vannløslige og meget fettløslige, noe som gjør at de bioakkumuleres (oppkonsentreres innen en organisme) i fettvev. De er også relativt flyktige forbindelser, noe som gjør at de kan

KJEMIKALIER SOM PCB, DIOKSINER OG DDT ER EKSEMPLER PÅ POP-ER.

bevege seg over lange distanser i atmosfæren før de deponeres. De 21 forbudte forbindelsene kan deles inn i tre grupper:

- pesticider brukt i landbruket, spesielt til

bekjempelse av sopp og insekter

- industrielle kjemikalier brukt i varierende applikasjoner
- kjemikalier som genereres uønsket som et resultat av ufullstendig forbrenning og/eller kjemiske reaksjoner

Hva kjennetegner typiske POP-er? Hvordan kjemikalier oppfører seg og hva som blir deres skjebne i miljøet, bestemmes av deres kjemiske og fysiske egenskaper og av miljøet de slippes ut i. De kjemiske og fysiske egenskapene blir bestemt av molekylstrukturen og av hvilke grunnstoffer molekylet er bygget opp av. Avhengig av dette kan de kjemiske og fysiske egenskapene spenne over en vid skala. Noen forbindelser er lett nedbrytbare, har lav toksisitet og er immobile.

Fakta

●●● **Stockholmskonvensjonen** er en global konvensjon som er opprettet for å beskytte helse og miljø mot tungt nedbrytbare (persistente) organiske miljøgifter, såkalte POP-er (Persistente Organic Pollutants). Norge har ratifisert konvensjonen som innebærer forpliktelser til å fase ut de farligste POP-ene, blant annet PCB og **dioksiner** (se side 11). På sikt vil flere POP-er kunne bli innlemmet i konvensjonen. Konvensjonen er svært viktig i arbeidet med å stanse tilførselen til miljøet av noen av de farligste kjemikaliene.

Kilde: www.klif.no

Slike forbindelser har en lav sannsynlighet for å utgjøre en trussel mot miljøet og menneskets helse. I den andre enden av skalaen finner man de forbindelsene som er vanskelig nedbrytbare, mobile og meget toksiske. Det er her man finner de stoffene som defineres som POP-er.

POP-er kan deles i to undergrupper, nemlig halogenerte hydrokarboner og polysykliske aromatiske hydrokarboner (PAH). PAH er store molekyler som består av ringer med fire til syv karbonatomer.

Kjemikalier som PCB, dioksiner og DDT er eksempler på POP-er. Selv om noen naturlige kilder til POP-er eksisterer, stammer dog langt de fleste fra menneskelig aktivitet.

Hvordan tas POP-er opp i organismer? POP-er er upolare forbindelser og har som nevnt ovenfor en lav vannløslighet og en høy fettløslighet, noe som gjør at de lett passerer fosfolipidstrukturen i biologiske membraner og akkumuleres i fettvev. Fosfolipider er en av de vanligste fettstoffgruppene i levende organismer.

Encellede organsimer tar opp slike forbindelser over cellemembranen, nettopp fordi denne består av et dobbelt fosfolipidlag som lett løser upolare organiske forbindelser.

Den dominerende opptaksveien av POP-ene i mer avanserte organsimer er gjennom maten – altså over tarmepitelet (i noen grad skjer det også via luftveiene og over huden).

I blodet transporteres POP-ene hovedsakelig til lever og fettvev hvor de i stor grad lagres. Leveren kan i noen grad bryte ned noen av POP-ene til vannløslige molekyler som dermed kan skilles ut gjennom urinen. Men denne prosessen er meget langsom. Den eneste «fettløslige» veien ut av kroppen av betydning er gjennom morsmelken. POP-ene har derfor et potensiale til å bioakkumulere og biomagnifisere (oppkonsentreres oppover i næringspyramiden) straks de er spredd i miljøet.

Et typisk eksempel er PCB (polyklorert bifenyl), som har stor motstandskraft mot biologisk og kjemisk nedbrytning. Det betyr at når miljøgiften først er tilført miljøet, vil den være der lenge før den eventuelt brytes ned. Ettersom PCB

binder seg til fett, vil konsentrasjonen av PCB i et levende individ være større enn i omgivelsene. En fisk vil derfor inneholde en høyere konsentrasjon av PCB enn vannet den svømmer i.

PCB vandrer så gjennom næringskjeden, ved at rovdyret samler opp PCB-innholdet fra byttedyrene det tar. Selen vil derfor få en høyere konsentrasjon av PCB enn den fisken den lever av. Isbjørn som lever av sel vil få en høyere konsentrasjon av PCB enn den selen har.

Inntak av animalsk fett kombinert med en lang levetid, som hos mennesker og isbjørn, vil derfor gi gode muligheter for oppkonsentrering av PCB, et stoff med en lang halveringstid i kroppen. Den biologiske halveringstiden till PCB er hos mennesker mellom 10 og 15 år. Det tar altså 10–15 år før PCB-konsentrasjonen i kroppen er halvert. Hvis PCB-holdig mat står på menyen, er sjansene gode for at du får i deg mer enn det som skilles ut.

I tillegg er det slik at dersom du skal gå opp 1 kg i kroppsvekt, så må du spise mer enn 1 kg

eksponering av en enkelt POP eller gruppe av POP-er. Dette fordi POP-er sjelden opptrer som en enkelt forbindelse, og fordi fettløsligheten og den langsomme nedbrytningen gjør at man får en oppkonsentrering av stoffet over tid. Det innebærer at selv om den enkelte eksponering er begrenset, kan man allikevel nå toksikologisk relevante konsentrasjoner over tid.

Det man vet gjennom eksperimentelle studier er at POP-er har en signifikant miljøpåvirkning på et bredt spekter av arter og på alle nivåer i næringskjedene. Akutte POP-forgiftninger er relativt godt dokumentert, men man er mer bekymret for effekter assosiert med eksponering av lave nivåer i miljøet over tid, såkalt kronisk eksponering.

For noen POP-er finnes det noe eksperimentelt bevis for at slik kumulativ lavnivåeksponering kan assosieres med effekter som forstyrrelser av immunsystem, forstyrrelser av den nevrologiske utviklingen hos fostre og barn, redusert reproduksjonsevne og øket kreftforekomst.

Hvis vi fortsetter med PCB som eksempel, så er det ikke akutt giftig før du når ganske høye konsentrasjoner. LD50 hos rotter er 4–12 g/kg (konsentrasjon av PCB i kroppen hvor 50 prosent av individene i forsøksgruppen dør i løpet av 24 timer). Men PCB har en rekke negative helseeffekter som nevnt ovenfor. Disse effektene gjelder også i stor grad dyr. PCB og andre POP-er vil være bestandsregulerende for mange arter, særlig for de på toppen av næringspyramiden hvor vi finner de høyeste konsentrasjonene av POP-ene.

POP-er og klima. Det er nylig blitt utarbeidet en vitenskapelig rapport av eksperter innen kjemi og klima, som har sett på hvordan POP-ene vil påvirkes av klimaendringer. Konklusjonen i rapporten er at effekten av miljøgiftene vil påvirkes av klimaendringer i negativ retning ved å forverre effekten av POP-ene på hele det globale økosystemet. Dette skjer i første rekke ved at klima kan påvirke transport og tilgjengelighet av de lite nedbrytbare miljøgiftene.

Ved høyere temperaturer vil vi få økte spredninger av POP-er over lengre avstander. POP-ene som tidligere er blitt fanget opp og avsatt

PCB OG ANDRE POP-ER VIL VÆRE BESTANDS- REGULERENDE FOR MANGE ARTER.

mat. Som en tommelfingerregel kan man si at du må spise 10 kg mat for å gå opp 1 kg. Siden POP-er ikke brytes ned i noen særlig grad, vil du over tid få en konsentrasjon av POP i kroppen som er 10 ganger høyere enn det den var i den maten du spiste.

Hva er helseeffektene av å ha POP i kroppen?

Analyseres vevsprøver fra mennesker eller dyr eller prøver av miljøet, vil man nesten alltid finne POP-er.

Det som er vanskelig å bevise, noe som for så vidt gjelder for mange miljøgifter, er den direkte årsak-effekt-sammenhengen mellom helseproblem(skade/sykdom) og en bestemt

i sedimenter vil på nytt kunne fordampe og spres videre med fare for at de blir opptatt av levende organismer. Videre vil økt hyppighet av ekstremvær kunne frigjøre miljøgiftene ved at man får større grad av erosjon og utvasking

DET FINNES FLERE ALTERNATIVER TIL POP-ER, BÅDE KJEMISKE OG IKKE KJEMISKE.

som vil frigjøre miljøgifter som har ligget bundet i jorden. Et varmere klima kan også føre til en økning av bakterier og parasitter som fører med seg sykdommer. Disse sykdomsbærerne blir mange steder fortsatt bekjempet med POP-er som for eksempel DDT, som brukes indirekte til bekjempelse av malaria. Derfor vil både mengden og spredningen av miljøgiftene øke.

Hvor er vi i dag? Mange, hvis ikke alle, av POP-ene er fortsatt i bruk i dag og eksisterer i mange land. Den eksakte mengden som blir brukt er derimot ukjent. Det finnes flere alternativer til POP-er, både kjemiske og ikke kjemiske. Lister over alternative pesticider som er godkjent for bruk eksisterer. Det er flere grunner til at alternativene som er tilgjengelige ikke brukes. Generelt kan man si at det er mange barrierer som hindrer overgang til alternativene og spesielt til ny teknologi. Barrierene er kanskje størst i utviklingsland.

Noen alternativer er både dyrere og krever mer ressurser i form av nødvendig utstyr enn de gamle og farlige POP-ene.

Et annet moment er at alternativene kan være mer akutt toksiske og er derfor en større fare for individet ved håndtering, selv om giften nedbrytes raskt. I tillegg er det ikke alltid sikkert at de nye alternativene virkelig er mindre farlige miljøgifter enn de gamle de skal erstatte. En gang for ikke alt for lenge siden ble PCB sett på som uproblematisk for miljøet.

Andre barrierer for å ta i bruk ny teknologi er mangel på utdanning og trening. Dette er et tema det fokuseres på, slik at man kan nå målet om å få faset ut disse 21 POP-ene over hele kloden. Det er ikke nok at bare noen land faser ut disse miljøgiftene, fordi man nå vet hvor lett de spres over store avstander og at de derfor finnes i områder langt unna kilder for POP, som for eksempel i Arktis.

Dette er et globalt problem som må løses gjennom strategier som kan brukes på et globalt nivå.

Kilder:

- *Stockholmskonvensjonen*
- *Klima- og forurensningsdirektoratet*
- www.atsdr.cdc.gov/toxprofiles/index.asp
- *Wikipedia*

En stor del av POP-ene genereres uønsket i industrien som et resultat av ufullstendig forbrenning og/eller kjemiske reaksjoner.

Allemannsretten og friluftsløven

– Sanksjoner ved overtredelse

TEKST OG FOTO: MARIANNE REUSCH

Friluftsløven inneholder de fleste grunnleggende bestemmelsene om allemannsretten, som er et viktig rettslig grunnlag for mulighetene til å drive friluftsliv. Allemannsretten er rettigheter til å ferdes, oppholde seg og høste visse naturprodukter som ville bær og blomster, uavhengig av hvem som eier grunnen. Utøvelse av allemannsrett medfører også plikter, både overfor grunneieren, naturmiljøet og andre mennesker.

Brudd på rettighetene og pliktene kan som ved lovbrudd for øvrig, sanksjoneres. Reaksjonsmulighetene varierer imidlertid, avhengig av om overtredelsen begås av en representant for allmennheten eller av grunneieren. Noen av bestemmelsene i friluftsløven ble endret ved lov 16. september 2011. Endringene trer i kraft 1. januar 2012.

Allemannspliktene. Allemannsrettens hovedregel fremgår av friluftsløvens § 2, som fastsetter:

«I utmark kan enhver ferdes til fots hele året, når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig var-somhet.»

Fra dette utgangspunktet finnes det en rekke unntak, og svært mange av dem står i andre lover eller i forskrifter hjemlet i andre lover. For å kartlegge omfanget av en allemannsrettslig aktivitet må man derfor svært ofte ha oversikt over både friluftsløven og en rekke andre relevante lover og forskrifter.

Dette prinsippet kommer til uttrykk i friluftsløven § 19 (forholdet til andre lover), som etter lovendringen lyder slik:

«Utøvelse av allemannsretten etter denne lov gjelder med de begrensninger som følger av annen lovgivning eller av forskrifter gitt i medhold av lov.»

Den andre siden av dette er at aktiviteter som er tillatt etter andre lover eller forskrifter, ikke vil kunne settes til side med hjemmel i friluftsløven. Et gjerde eller et byggverk som er oppført med tillatelse etter plan- og bygningsloven, vil for eksempel ikke kunne kreves fjernet etter friluftsløvens bestemmelse i § 13 om ulovlige stengsler. Friluftsløvens regler er derved ikke sensurbestemmelser overfor tiltak som iverkset-

tes i medhold av andre regelverk.

Hålogaland lagmannsretts dom 18. februar 2011 kan illustrere dette poenget. En grunneier ble idømt en bot på 9 000 kroner for oppføring av et 450 meter langt gjerde i strandsonen, hvorav 150 meter ble vurdert som ulovlig etter friluftsløven. Gjerdet var oppført av hensyn til beitedyr og hjemlet i grannegjerdeloven. Dette poenget ble ikke berørt verken av tingretten eller lagmannsretten, som bare drøftet gjerdet opp mot friluftsløven § 13. Lagmannsretten frifant likevel grunneieren. Men etter mitt syn ble denne saken avgjort med uriktig begrunnelse, fordi friluftsløven ikke er anvendelig til å

offentlig påtale, jf. straffeloven § 77. Et eksempel i rettspraksis er Hålogaland lagmannsretts dom 22. juni 2011, der en mann ble idømt en bot på 6 000 kroner for å ha hatt et telt stående på samme sted i tre uker uten grunneierens tillatelse (domfelles anke til Høyesterett nektet fremmet, jf. HR-2011-1615-U). Grunneiere som innfører ulovlige betalingsordninger, eller en båtseier som ulovlig tar i bruk en annens brygge som fortøyningsplass, vil etter omstendighetene kunne straffes etter denne bestemmelsen.

Overtredelser av friluftsløven kan også rammes av strengere straffebestemmelser i andre lover. Grunneiere som oppfører ulovlige stengsler eller byggverk vil kunne straffes etter plan- og bygningsloven § 32-9, som hjemler fengselstraff i inntil ett år, og inntil to år for grove overtredelser. Slike overtredelser klassifiseres som forbrytelser. Ulovlige bruk av andres eiendom kan rammes av straffeloven § 396, som åpner for bøtestraff eller fengsel inntil tre måneder for blant annet ulovlig ferdsel. Se også straffeloven (2005) § 346. Generelle straffebestemmelser om for eksempel tyveri (straffeloven § 257), skadeverk (§ 291) og mindre skadeverk (§ 391) vil etter omstendighetene også kunne komme til anvendelse for lovbrudd som skjer i tilknytning til utøvelse av friluftsliv.

OVERTREDELSE AV FRILUFTSLOVEN KAN OGSÅ RAMMES AV STRENGERE STRAFFEBESTEMMELSER I ANDRE LOVER.

kreve fjernet gjerder som er oppført i samsvar med annet hjemmelsgrunnlag. Dette følger av passasjen i friluftsløven § 13 om at stengsler ikke er ulovlige hvis det tjener grunneierens berettigede interesser. En slik forståelse følger også forutsetningsvis av friluftsløven § 19 om at begrensninger i allemannsretten som følger andre hjemmelsgrunnlag går foran friluftsløven.

Straff. Friluftsløven § 39 hjemler bøtestraff for forsettlig eller uaktsom overtredelse av friluftsløven. Brudd på friluftsløven regnes som forseelser, jf. straffeloven § 2 annet ledd, og er undergitt

Stansing og fjerning av ulovlige byggverk.

Grunneiere som oppfører ulovlige hindringer for friluftslivet, kan pålegges av kommunen å stanse eller fjerne tiltaket etter friluftsløven § 40. Pålegget er et enkeltvedtak, jf. friluftsløven § 24 annet ledd. Da bestemmelsen ble vedtatt i 1957, fantes ingen alminnelig plan- og bygningslov utenfor byene. I dag er virkeområ-

det for bestemmelsen i vesentlig grad erstattet av bestemmelsene om stansing og fjerning av ulovlige byggverk i plan- og bygningsloven § 32-3. Friluftsløven § 40 første og annet ledd har i dag først og fremst selvstendig betydning for vurderingen av innretninger som er så små at de faller utenfor plan- og bygningslovens tiltaksbegrep, og gjerder og byggverk som er så gamle at deres bygningsrettslige opphav er ukjent. Etter lovendringen i 2011 er også friluftsløven, det vil si Miljøverndepartementet, Direktoratet for naturforvaltning, fylkesmannen og fylkeskommunen, gitt hjemmel i § 40 annet ledd til å fremme krav om fjerning av ulovligheter.

Tvangsmulkt. Grunneierens overtredelser av plan- og bygningsloven kan møtes med tvangsmulkt etter § 32-5. Forsettlig og uaktsomme brudd på reglene om tiltak med videre kan også møtes med overtredelsesgebyr etter § 32-8. I forbindelse med revisjonen av friluftsløven i 2011 ble det etablert hjemmel i friluftsløven § 40 tredje ledd for tvangsmulkt etter mønster av plan- og bygningsloven. Bestemmelsen gjelder ulovlig oppføring av byggverk og gjerder, og dekker dermed bare den ene siden av problemstillingen, der grunneieren eller andre hindrer allemannsretten.

Den motsatte problemstillingen, der representanter for allmennheten overtrer sine forpliktelser overfor grunneieren, mangler effektive

sanksjonsmuligheter. Selv om denne problemstillingen ikke forekommer like hyppig, kan det være like vanskelig for en grunneier å få fjernet en ulovlig telteir eller et ulovlig båtopplag som det har vært for friluftsløvsinteressene å få fjernet et ulovlig stengsel. Saken i Hålogaland lagmannsretts dom 22. juni 2011 om ulovlig telting vil kunne være eksempel på at tvangsmulkt ville være en bedre fremgangsmåte for å fremtvinge fjerning av teltet, fremfor etterfølgende straffeforfølgning. Friluftsløven har ikke hjemmel for dette.

Sanksjonssystem med slagside. For grunneiere som opplever at friluftsløvsrepresentanter går utover allemannsrettens grenser, er sanksjonsmulighetene begrensede. Friluftsløvs sentrale bestemmelse om dette er grunneierens bortvisningsrett overfor folk som bryter hensynsreglene, se friluftsløven § 11 annet ledd. Grunneieren har imidlertid ingen tvangsmidler til rådighet etter denne bestemmelsen. I Rt. 2007 side 102 (Yxney) uttalte Høyesterett om § 11:

«[S]ærlig praktisk betydning har knapt nok denne formelle rett. Grunneiere vil fort bli hjelpe-løse i en slik situasjon, og det er etter mitt syn viktig for å unngå konflikter at kommunen gjør reelle anstrengelser for å bidra til at de begrensninger i allmennhetens rettigheter som følger av friluftsløven, blir respektert.» (avsnitt 91)

Kommunens botemidler kan i slike tilfeller

være å vedta forskrift om ferdselsregulering etter friluftsløven § 15 eller å sperre området etter friluftsløven § 16. Sistnevnte bestemmelse har imidlertid, etter det jeg kjenner til, bare vært brukt én gang i friluftsløvs historie, på Kronprinsparets fritidseiendom i Kristiansand.

Friluftsløvs sanksjonssystem preges etter min vurdering av å gi allmennheten vern mot grunneierens handlinger, i større grad enn det motsatte. Den nylig vedtatte lovendringen om hjemmel for tvangsmulkt som bare gjelder den ene veien, er eksempel på dette. Et ulovlig telteforbud (skilt) kan altså følges opp med tvangsmulkt, mens ulovlig telting ikke kan det.

Da førstestatsadvokat Hans Tore Høviske-land introduserte meg som foredragsholder på ØKOKRIMS fagmøte i Fredrikstad i august, sa han at straff er en alvorlig reaksjon som bør brukes med varsomhet. Og videre, at overtredelser av allemannsretten så langt som mulig bør søkes løst på andre måter. Det er jeg helt enig i. I lys av all slags ulovlig byggevirksomhet, tvilsomme betalingsordninger, hodeløs arealplanlegging og annet som skaper problemer for friluftsløvet, synes jeg derfor det gir grunn til en viss refleksjon at den eneste straffesaken etter friluftsløven med fellede resultat som har vært innom Høyesterett, er en sak om telting.

1957 Friluftsløven, slik vi kjenner den i dag trådte i kraft i 1957 og ble sist endret i 2006. Den består av i alt 41 paragrafer.

Om artikkelforfatteren

Marianne Reusch jobbet fra 2005 til 2011 ved Juridisk fakultet på Universitet i Oslo med en doktoravhandling om allemannsretten. Avhandlingen er for tiden til bedømmelse. På nyåret kommer hun med boken «Allemannsretten – friluftsløvs rettsgrunnlag».

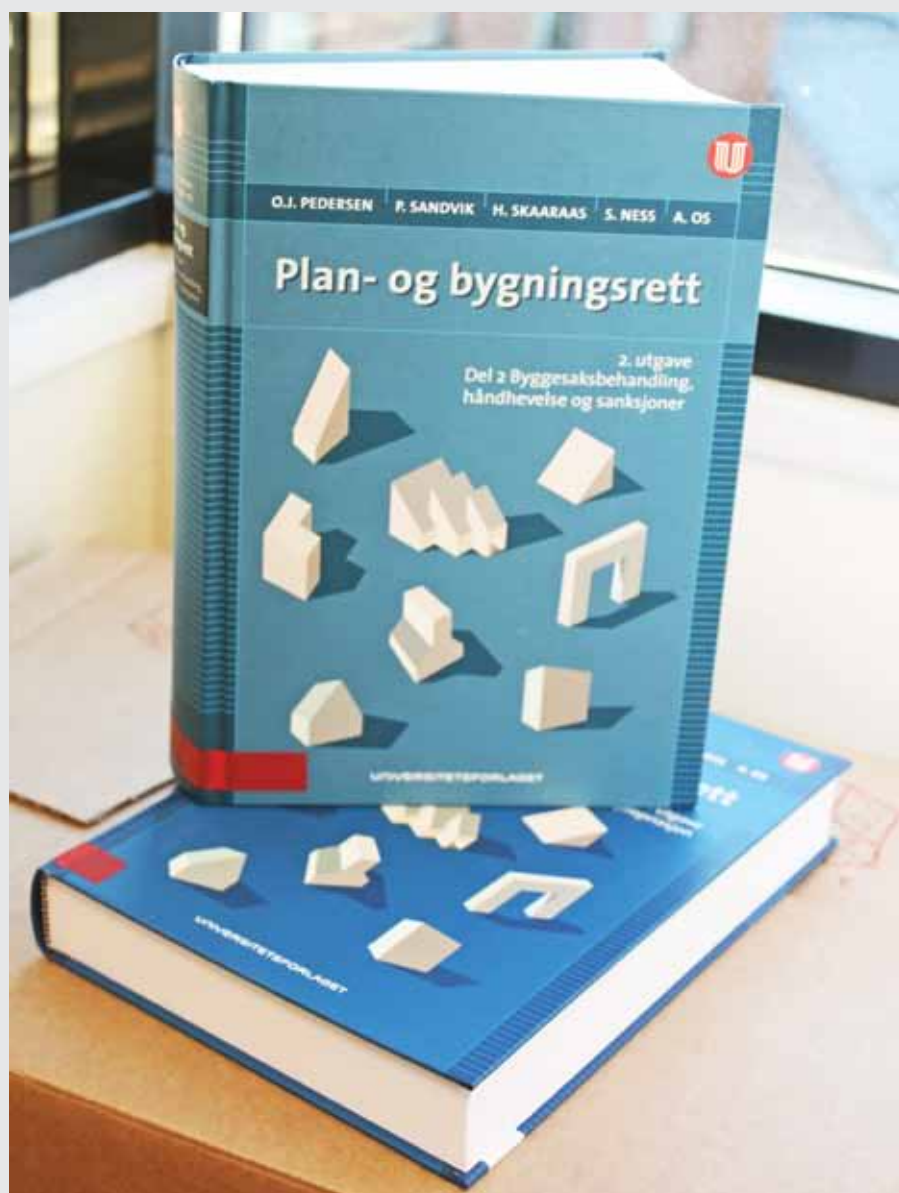

Bokomtale

Odd Jarl Pedersen, Per Sandvik, Helge Skaaraas, Stein Ness og Audvar Os,
Plan- og bygningsrett, 2. utgave, del 1 og 2

TEKST: STATSADVOKAT **TARJEI ISTAD**. FOTO: POLITIOVERBETJENT **KENNETH DIDRIKSEN**, BEGGE ØKOKRIM.

I en tid hvor jeg kanskje for ofte nøyer meg med en rask sjekk i Norsk lovkommentar på nett eller andre oppslagslignende fremstillinger ved behandling av rettslige spørsmål, er det en glede å få presentert et rettsområde i sammenheng og meget grundig behandlet.

Da jeg som fersk saksbehandler hos Sivilombudsmannen for snart ti år siden skulle finne ut av plan- og bygningsrettens til tider nokså sammensatte problemer, var Odd Jarl Pedersen, Per Sandvik, Helge Skaaraas, Stein Ness og Audvar Os sin *Plan- og bygningsrett*, 2000, helt uvurderlig. Boka var ikke den enkleste å finne frem i, og man kunne lett gå seg vill, blant annet fordi kapittelnummer ikke var angitt øverst på sidene. Til gjengjeld var det nesten ikke det spørsmål som ikke var drøftet et eller annet sted mellom permene, og stoffet var presentert i en sammenhengende og lett forståelig form som gjorde brukeren i stand til ikke bare å anvende plan- og bygningsrettslig regelverk, men også forstå det.

Etter hvert arbeidet jeg mindre med plan- og bygningsrett, men på ØKOKRIMs Miljøkrimavdeling er det igjen blitt en del av hverdagen. Derfor har jeg håpet på en ny utgave av *Plan- og bygningsrett*, dels fordi juridisk litteratur på et så vidt dynamisk rettsområde raskt blir gammel, men også fordi førsteutgaven ikke behandlet lovens straffebestemmelser i særlig grad.

I løpet av 2010 og 2011 er annenutgaven kommet ut. Som forfatterne skriver i forordet, var det naturlig å avvente ny plan- og bygningslov og forskrifter. Verket har vokst til to bind på til sammen om lag 1 200 sider. Og til glede for oss som arbeider med plan- og bygningsrett i straffesporet; både nyvinningen overtredelsesgebyr og straffebestemmelsene er grundig behandlet i del 2.

Kort om del 1. Del 1 omhandler «grunnmuren» i plan- og bygningsretten; de materielle bestem-

melsene om kommuneplan, reguleringsplan og så videre. Det er i disse kapitlene jeg fant så god veiledning i i førsteutgaven, og denne gangen synes temaene enda grundigere behandlet. Det vil imidlertid føre for langt å gå nærmere inn på dette i en kort omtale i et blad som hovedsakelig retter seg mot politi og påtalemyndighet. Jeg nevner likevel at forfatterne også finner plass til en oversikt over relevante regler i frilufsloven og markaloven. I samme kapittel, kapittel 16, er de praktisk viktige bestemmelsene om byggeforbud i 100-metersbeltet langs sjøen behandlet.

Handlingsnormene i § 32-8. Det er kommunen som har myndighet til å ilegge overtredelsesgebyr i medhold av § 32-8. Loven er imidlertid bygget opp slik at straffebestemmelsen i § 32-9 viser tilbake til handlingsnormene i § 32-8. Redegjørelsene for handlingsnormene i § 32-8 i kapittel 36 i Plan- og bygningsrett, 2. utgave, del 2 er derfor sentralt stoff for miljøetterforskere og miljøjurister i påtalemyndigheten. Forfatterne behandler sågar medvirknings- og konkursspørsmål. Under behandlingen av subjektive vilkår (uaktsomhet i § 32-8) er også rettsvillfarelse behandlet (side 678–680).

Det er viktig å være klar over at for kommunen er det spesifiseringen av bestemmelsene i byggesaksforskriften som vil være viktig i praksis, mens et straffbart forhold kun foreligger når en av bokstavene i lovens § 32-8 første ledd er overtrådt. Forskjellen er tydelig for bokstav a, hvor kravet til skadefølge er sløffet i forskriften, se nærmere i Plan- og bygningsrett, 2. utgave, del 2, side 658–660. Bokstav a omfatter for øvrig forhold som etter mitt syn normalt vil være en sak for politiet på grunn av de alvorlige skadene eller skadepotensialet, se i den retning også Plan- og bygningsrett, 2. utgave, del 2, side 661, hvor forholdet til blant annet straffeloven §§ 237 og 238 behandles. Forfatterne drøfter ellers det viktige spørsmålet om følgene i bokstav a i subjektivt henseende skal vurderes etter straffeloven § 43 om culpa levissima og antar ut fra

ordlyden at så ikke er tilfelle (side 661).

Paragraf 32-8 første ledd bokstav b om utføring og bruk uten nødvendig tillatelse eller i strid med vilkår i tillatelse er en meget praktisk bestemmelse, og den er grundig behandlet. Det pekes på at man må være oppmerksom på at slike forhold også kan innebære overtredelse av kulturminneloven § 27 og naturmangfoldloven § 75. Under behandlingen av § 32-8 første ledd bokstav d tas det opp at første alternativ i denne bestemmelsen er overflødig ved siden av bokstav b. I slike tilfeller bør bokstav b nyttes. For øvrig kan andre alternativ i bokstav d om bruk i strid med materielle bestemmelser anvendes i konkurrans med bokstav b når tiltaket også er utført uten nødvendig tillatelse.

Utmåling. Utmåling av overtredelsesgebyr er grundig behandlet. Drøftelsene bygger for en stor del på straffesaker, og sentrale straffedommer gjennomgås. Forordet i del 2 er signert i mai 2011, og forfatterne har rukket få med den sentrale høyesterettsdommen av 10. januar 2011 (Rt 2011 side 10). Det vises blant annet til dommens avsnitt 15, hvor det uttales at det i straffutmålingen ikke kan legges vekt på etterfølgende godkjenning av de ulovlige forholdene. Dette er presisert i Rt 2011 side 631, som gjaldt ulovligheter etter vannressursloven under bygging av et småkraftverk:

«Jeg skal også si noe generelt om betydningen for straffutmålingen av muligheten for at konsesjon ville ha blitt gitt om det opprinnelig var blitt søkt om slik utbygging som A faktisk valgte å gjennomføre, og betydningen av den etterfølgende konsesjon.

Det siste er det enkleste. Lagmannsretten skriver her:

«Det kan ikke tillegges betydning i formildende retning at A senere er blitt gitt konsesjon. I realiteten var konsesjonsmyndighetene i en tvangssituasjon da de behandlet søknaden om planendring. Riving av anlegget slik det var bygget ville innebære en enda større skade enn

det som allerede var forvoldt.»

Jeg er enig i dette. Det er ikke lenger tale om en avveining mellom nytte og skade; skaden er allerede inntrådt.

Lagmannsretten tilføyer så at det at A i ettertid fikk konsesjon, snarere tilsier at straffereaksjonen bør skjerpes. Det er kanskje ikke helt klart hva som er det bakenforliggende resonnement, men etter mitt syn er det like lite rom for å anse den etterfølgende konsesjon som et straffskjerpene moment, som det vil være grunn til å anse det som en formildende omstendighet om konsesjon ikke gis.» (avsnitt 51–54)

Etterfølgende tillatelse er altså verken et straffskjerpene eller formildende moment, i hvert fall ikke når plan- og bygningsmyndighetene er i en «tvangssituasjon». Om førstvoterendes drøftelse av det første; betydningen for straffutmålingen av muligheten for at konsesjon ville ha blitt gitt om det opprinnelig var blitt søkt om slik utbygging som A faktisk valgte å gjennomføre, se Slettemoen, Ulovlig rørgate, Miljøkrim nr. 2 2011, side 18.

Varsel vs. anmeldelse. ØKOKRIMs Miljøkrimavdeling har vært opptatt av at kommunene ikke helt slutter å anmelde straffbare forhold når de selv får kompetanse til å ilegge til dels betydelige overtredelsesgebyrer som tilfaller kommunen. Det antas å være noe av bakgrunnen for § 16-3 i saksbehandlingsforskriften, som lyder:

«I saker som gjelder personskade eller alvorlig fare for personskade, miljøkriminalitet eller skade som rammes av bestemmelser i annet lovverk, plikter kommunen å varsle påtalemyndigheten om saken før overtredelsesgebyr ilegges.»

Jeg antar at byggesaksbehandlere i det ganske land kan legge ulikt innhold i begrepet «miljøkriminalitet», naturlig nok. Miljøkoordinatorene oppfordres til å veilede og ha dialog med forvaltningen om dette. Forvaltningen på sin side, bør fortsette å anmelde forhold den mener gir grunn til det, og ikke bare varsle påtalemyndigheten i slike tilfeller. I Plan- og bygningsrett, 2. utgave,

del 2, side 694, vises det til de fem sakstypene ØKOKRIM har angitt som en ikke uttømmende liste over hva som normalt bør behandles av politiet. Videre understrekes betydningen av at påtalemyndigheten sender saken tilbake kommunen om den ikke følges i straffesporet, for eksempel fordi vesentlighetsvilkåret i straffbestemmelsen i lovens § 32-9 ikke er oppfylt og saken følgelig henlegges som intet straffbart forhold. Da kan kommunen vurdere overtredelsesgebyr. Henleggelse på grunn av bevisets stilling vil stenge for etterfølgende overtredelsesgebyr.

Ad betenkelighetene med å la gebyret tilfalle kommunen og ikke statskassen, antas det i Plan- og bygningsrett, 2. utgave, del 2, side 699, at dette kan være i strid med i hvert fall intensjonene bak kravet til uavhengig sanksjonsorgan i EMK art 6, spesielt i små kommuner. Det skal bli interessant å følge dette i praksis.

Om straff. Gjennomgangen av straffebestemmelsen i lovens § 32-9 bærer preg av at det ikke foreligger avklarende praksis etter den nye loven ennå. Hva skal for eksempel til for at en

overtredelse er «vesentlig» og dermed straffbar? Forfatterne gjengir forarbeidenes stikkord for vurderingen, men de danner ikke mer enn et utgangspunkt.

I behandlingen av straffutmåling antas det at blant annet saken i Rt 2011 side 10 ville medført ubetinget fengsel om den hadde gått etter den nye plan- og bygningsloven. Det er jeg enig i. En viktig oppgave for oss som arbeider med området i strafferettssporet blir å finne ut hvor grensen går for ubetinget fengsel, idet jeg antar at det vil ha stor allmennpreventiv effekt, særlig hos personer og foretak som kan bære en høy bot. Forfatterne peker også på at lovgiver ønsker strengere straff ved brudd på bestemmelser som skal sikre kvalitet i byggverk.

I Plan- og bygningsrett, 2. utgave, del 2, side 707, antas det at foreldelsesfristen for alle overtredelser av plan- og bygningsloven er fem år, altså også for overtredelser som ikke er grove, slik også Slettemoen, Foreldelse av saker om miljøkriminalitet, Miljøkrim nr. 3, 2009 side 16 og nr. 2, 2010 side 35. Det er med andre ord viktig ikke å henlegge mer enn to år gamle overtredelser som ikke er grove på grunn av foreldelse.

delser som ikke er grove på grunn av foreldelse.

Forfatterne peker på muligheten for rettighetstap, for eksempel tap av retten til selv å ha ansvarsrett innenfor et område eller å være styrets leder eller daglig leder i et selskap med ansvarsrett innenfor et område. Inndragning og mulighet for sivilrettslig krav i straffesak, for eksempel om tilbakeføring, behandles også på en instruktiv måte. Et eksempel på det siste er Sunnhordaland tingretts dom 30. oktober 2009 (TSUHO-2009-153859), mens saken referert i Rettens Gang 2010 side 1 354 er et eksempel på at erstatning for kommunens utgifter til arbeid i forbindelse med ulovligheten ble pådømt som borgerlig rettskrav.

***

Odd Jarl Pedersen døde i august. Han ytte flere viktige bidrag innenfor miljørettslige emner, blant annet som førstvoterende i Rt 1998 side 2011. *Plan- og bygningsrett* står sentralt i så måte.

● ● ●

Småsyre (*Rumex acetosella*), Akerøya, Ytre Hvaler nasjonalpark.

Miljøerstatning etter naturmangfoldloven § 74

– straff i henhold til EMK?

TEKST: STATSADVOKAT TARJEI ISTAD, ØKOKRIM. FOTO: HAAKON HAAVERSTAD, STATENS NATUROPPSYN (ILLUSTRASJON).

Med naturmangfoldloven er det innført en forvaltningsrettslig reaksjon mot ulovligheter som vi har liten erfaring med fra før, såkalt miljøerstatning. Så vidt jeg vet, er ingen ilagt miljøerstatning ennå. Jeg ønsker å problematisere om denne sanksjonen er å anse som straff i henhold til Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).

Til gjennomføring av pålegg med videre har naturmangfoldloven som mange andre forvaltningslover regler om tvangsmulkt i § 73. Når det gjelder sanksjoner som «ser bakover», er det ikke gitt noen bestemmelse som er betegnet som overtredelsesgebyr i naturmangfoldloven, slik at § 74 om såkalt miljøerstatning og § 75 om straff er de aktuelle bestemmelsene (som jeg kommer til kan det argumenteres for at § 74 reelt sett må bedømmes som en bestemmelse om overtredelsesgebyr).

For politiet og påtalemyndigheten er det av interesse om miljøerstatning etter § 74, som ilegges ved pålegg fra forvaltningen, er å anse som straff i henhold til EMK. I bekreftende fall må de strafferettslige rettssikkerhetsgarantiene i EMK art 6 nr. 1 oppfylles i saker om illeggelse av miljøerstatning, og av direkte interesse for vårt praktiske arbeid: Er det ilagt miljøerstatning for en overtredelse, kan ikke den samme overtredelsen straffes i en senere forfølgning, jf. forbudet mot gjentatt forfølgning i EMK protokoll 7 art. 4. Ofte vil nok situasjonen være at det på påtalestadiet er blitt for stor avstand til tidligere ilagt miljøerstatning til at en straffesak kan aksepteres som en såkalt parallellforfølgning som går klar av forbudet mot gjentatt forfølgning.

Hva sier lovens forarbeider og juridisk teori?

I Ot.prp. nr. 52 (2008–2009) side 455 heter det om § 74:

«Siden miljøerstatning må regnes som en sivilrettslig reaksjon i forhold til den europeiske menneskerettskonvensjon, kan den ilegges uten hinder av forbudet mot dobbelt straffforfølgning i konvensjonens protokoll 7 art. 4, uansett om

MILJØERSTATNING ER IKKE KLASSIFISERT SOM STRAFF I NORSK RETT, MEN DET ER IKKE AVGJØRENDE...

pålegget om miljøerstatning vedtas før eller etter at straffesaken er avgjort.»

På side 344 finner man begrunnelsen:

«Bestemmelsen om miljøerstatning følger naturlig av prinsippet om at miljøpåvirkeren skal betale, jf. lovens § 11 og kap. 8.6.6.4, og har ikke som formål å straffe. Det medfører at miljøerstatning kan ilegges uten hinder av forbudet mot dobbelt forfølgning i konvensjonens protokoll 7 art. 4.»

Inge Lorange Backer, *Naturmangfoldloven Kommentarutgave*, Universitetsforlaget 2010, side 596 slutter seg til denne vurderingen. Hans Christian Bugge, *Norsk lovkommentar til naturmangfoldloven*, note 271, legger også til grunn at miljøerstatning ikke er straff i henhold EMK. Jeg ønsker å problematisere dette noe, men understreker at drøftelsene står for min regning alene. Jeg er kjent med at ØKOKRIM i høringen støttet forslaget om miljøerstatning, jf. Ot.prp. nr. 52 (2008–2009) side 343, dog slik at forslaget fra Biomangfoldutvalget var annerledes enn det endelige på et nokså viktig punkt i denne sammenheng, se nedenfor.

Engel-kriteriene – utgangspunkt. Selv om konvensjonen art 6 nr. 1 taler om «straffesiktelse»

(eng: «criminal charge») og protokoll 7 art 4 om «straffbar handling (eng: «offence»), er straffebegrepet i bestemmelsene det samme, slik jeg leser Rt 2010 side 1121 avsnitt 33 til 42. Det legges til grunn i den videre drøftelsen.

Hvorvidt en sanksjon er en «straffesiktelse» i henhold til EMK art 6 nr. 1, altså en anklage om straff, beror på en helhetsvurdering av de såkalte Engel-kriteriene som først ble etablert i Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) sin dom i Engel m.fl. mot Nederland, 8. juni 1976, av-

Rødrevvalper (*Vulpes vulpes*),
Songa i Vinje.

I neste nummer av Miljøkrim vil vi behandle andre sider av naturmangfoldloven i et praktisk, strafferettslig perspektiv.

snitt 82. Se også Rt 2010 side 1121 avsnitt 32. Kriteriene er:

- Rettslig klassifisering i nasjonal rett
- Overtredelsens karakter
- Karakter og intensitet av sanksjonen

Miljøerstatning er ikke klassifisert som straff i norsk rett, men det er ikke avgjørende dersom lovbruddet og sanksjonen i innhold, formål, intensitet mv er av strafferettslig karakter. Nasjonal klassifisering er kun et utgangspunkt for vurderingen, jf. Jon Fridrik Kjølbro, *EMK – for praktikere*, 3. utgave, side 363 med videre henvisninger. Det ligger jo også i sakens natur at spørsmålet sjelden kommer på spissen når noe er klassifisert som straff allerede etter intern rett. I EMDs avvisningsavgjørelse Matyjek mot Polen, 30. mai 2006, avsnitt 46, er dette presisert, og det heter

of view of the Convention, or that the offence made the person liable to a sanction which, by its nature and degree of severity, belongs in general to the «criminal» sphere (see Öztürk v. Germany, cited above, p. 21, § 54, and Lutz v. Germany, judgment of 25 August 1987, Series A no. 123, p. 23, § 55). This does not exclude that a cumulative approach may be adopted where separate analysis of each criterion does not make it possible to reach a clear conclusion as to the existence of a criminal charge (see Bendenoun v. France, judgment of 24 February 1994, Series A no. 284, p. 20, § 47; Benham v. the United Kingdom, judgment of 10 June 1996, Reports 1996-III, p. 756, § 56; Garyfallou AEBE v. Greece, cited above, p. 1830, § 33; and Lauko v. Slovakia, judgment of 2 September 1998, Reports 1998-VI, pp. 2504-05, § 57).»

For kriterium to og tre kan det altså være nok at ett av dem er oppfylt, men en samlet vurdering kan også være avgjørende.

Overtredelsens karakter. Hva gjelder overtredelsens karakter, er ett av to alternative vilkår for å illegge miljøerstatning til forveksling likt vilkåret i straffebestemmelsen i § 75:

- «Den som overtrer bestemmelser i eller i medhold av denne loven» (§ 74)
- «Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelsene i eller i medhold av nærmere angitte bestemmelser (§ 75)

Likhet med straffbare forhold trekker i retning av at det dreier seg om straff etter EMK, jf. avvisningsavgjørelse Matyjek mot Polen, 30. mai 2006, avsnitt 52.

FOR MEG ER DET
TUNGTVEIENDE AT
MILJØERSTATNING
ETTER MITT SYN IKKE ER
ERSTATNING ANNET ENN
I NAVNET.

i avsnitt 47 om de to neste kriteriene:

«It is the Court's established jurisprudence that the second and third criteria laid down in Engel are alternative and not necessarily cumulative: for Article 6 to be held applicable, it suffices that the offence in question is by its nature to be regarded as «criminal» from the point

Det andre alternative vilkåret for ileggelse av miljøerstatning, overtredelse av «bestemmelser som tjener til gjennomføring av mål og prinsipper i loven», sikter til overtredelse av bestemmelser i andre lover som skal sikre gjennomføring av mål og prinsipper i naturmangfoldloven, jf. Ot.prp. nr. 52 (2008–2009) side 455. I relasjon til EMK art 6 nr. 1 er det relevant at begge vilkårene er generelt utformet og retter seg mot alle borgere, jf. Benham mot Storbritannia, 10. juni 1996, avsnitt 56.

For meg er det tungtveiende at miljøerstatning etter mitt syn ikke er erstatning annet enn i navnet. Sanksjonen mangler sentrale kjenne-tegn ved erstatningen:

- Det er ikke et krav at det kan påvises et økonomisk tap, eller annen form for skade i noen konkret forstand
- Følgelig er det heller ikke krav til årsaks-sammenheng mellom overtredelse og tap
- Det er ikke krav om skyld (culpa)

Jeg har på denne bakgrunn vanskelig for å se at regelen om miljøerstatning «følger naturlig av prinsippet om at miljøpåvirkeren skal betale», jf. Ot.prp. nr. 52 (2008–2009) side 344. Betale for hva, når det ikke er påvist et økonomisk tap – eller annen, konkret miljøskade – som følge av overtredelsen? Miljøerstatning fremstår derimot som en forpliktelse til å betale et beløp til staten på grunn av en lovovertrødelse, med andre ord en bot i innhold og formål, jf. nedenfor.

Som angitt i tredje kulepunkt ovenfor, er erstatningsansvaret etter § 74 gjort objektivt. Hvis bestemmelsen gir anvisning på en vurdering av skyld, kan det etter omstendighetene være et

moment for at sanksjonen har karakter av straff, idet det viser sanksjonens «punitive elements», jf. Benham mot Storbritannia, 10. juni 1996, avsnitt 56. Jeg kan imidlertid ikke se at en ellers pønalt sanksjon kommer utenom art 6 nr. 1 fordi ansvaret er gjort objektivt.

Finansdepartementet hvasket Miljøverndepartementet i øret. Som jeg så vidt har vært innom, er sanksjonens formål et tungtveiende moment. Miljøerstatning i den form Biomangfoldutvalget foreslo hadde kanskje reparasjonsformål for øye i en slik grad at det kunne anses som en sivilrettslig sanksjon, for ikke å si; være en reell erstatning. Utvalget foreslo at erstatningen skulle gå inn i et eget fond, Naturfondet, som skulle være «et særskilt fond som bare kan brukes til angitte formål i tråd med naturmangfoldloven», jf. NOU 2004: 28 side 549. Utvalget argumenterte samme sted med at dette ville bidra til at miljøerstatning ikke stenger for senere straffesak om det samme forholdet, jf. EMK protokoll 7 art 4, med andre ord ikke gjelder en «straffbar handling». Miljøverndepartementet forlot, etter innspill fra blant annet Finansdepartementet, ideen om et slikt statlig fond:

«Departementet er kommet til at det ikke er hensiktsmessig å etablere et naturfond. Bakgrunnen for dette er bl.a at staten ikke bør binde opp øremerkede inntekter til bestemte utgiftsformål. Bevilgninger til naturmangfoldstiltak avklares i den ordinære budsjettprosessen.» (Ot.prp. nr. 52 (2008–2009) side 345)

Dermed er løsningen blitt at miljøerstatning tilfaller statskassen som sådan, akkurat som

DET KAN DESSUTEN DREIE SEG OM STRAFFESAK SELV VED GANSKE BESKJEDNE BETALINGSFORPLIKTELSE.

en bot. Jeg kan ikke se det annerledes enn at dette viser at miljøerstatning har et hovedsakelig allmennpreventivt og pønalt formål, og at gjenoppbyggelsesformålet ble skjøvet i bakgrunnen da Biomangfoldutvalgets forslag om Naturfondet ble vraket. Det kan nevnes at den lignende bestemmelsen i svalbardmiljøloven § 95 tredje ledd bestemmer at miljøerstatning etter det regelverket skal gå til Svalbards miljøvernfond, som etter § 98 kun kan gi midler til miljøbeskyttende tiltak på Svalbard.

Hvilke beløper er det snakk om? Fra sanksjonens formål er det en glidende overgang til det tredje og siste hovedmomentet, den konkrete og den mulige sanksjons intensitet og karakter. En generell artikkel som denne må begrense seg til å vurdere den mulige sanksjon. Hvor det kan komme på tale med frihetsstraff, vil man normalt være i en straffesak, jf. Kjølbros, op.cit. side 367. I en norsk rettstradisjon synes det nokså opplagt. EMDs praksis viser at man av dette ikke kan trekke den motsatte slutning; at det ikke er en straffereaksjon om det kun kan anvendes en eller annen form for betalingsforpliktelse. Det kan dessuten dreie seg om straffesak selv ved

ganske beskjedne betalingsforpliktelser:

«No established or authoritative basis has therefore emerged in the case-law for holding that the minor nature of the penalty, in taxation proceedings or otherwise, may be decisive in removing an offence, otherwise criminal by nature, from the scope of Article 6.» (Jussila mot Finland, 23. november 2006, avsnitt 35)

Saken gjaldt ti prosent tilleggsskatt, som inngikk i et beløp klageren måtte betale på til sammen € 308. Jeg kan ikke se av forarbeidene eller andre kilder at det er satt noe tak for miljø-

- miljøskadens eventuelle omfang/varighet,
- sanksjoner pålagt overtrederen
- og omstendighetene for øvrig»

Backer side 591 angir skyldgraden som et moment som kan inngå i vurderingen selv om det ikke er uttrykkelig nevnt i loven. Jeg antar at overtrederens økonomi også vil kunne spille inn. Utmåling av erstatning skjer med andre ord skjønnsmessig etter tilnærmet identiske prinsipper som utmåling av bøter, noe som taler for at den er å anse som straff i henhold til EMK, jf. Pierre-Bloch mot Frankrike, 21. oktober 1997, avsnitt 58:

«Furthermore, *apart from the fact that the amount payable is neither determined according to a fixed scale nor set in advance*, several features differentiate this obligation to pay from criminal fines in the strict sense: no entry is made in the criminal record, the rule that consecutive sentences are not imposed in respect of multiple offences does not apply, and imprisonment is not available to sanction failure to pay.» (*min kursivering*)

Jeg kan ikke se at adgangen etter naturmangfoldloven § 74 annet ledd annet punktum til å gi forskrift om faste satser for bestemte overtredelser endrer på dette. Slik ordning har man også i straffespoet, for eksempel ved trafikkforseelser.

Av det ovenfor siterte avsnittet kan det for øvrig trekkes noen momenter av – etter mitt syn – noe mindre vekt og mer aksessorisk karakter. Disse trekker i ulik retning: Miljøerstatning vil ikke føres i strafferegisteret. På den annen side vil det, slik jeg forstår det, ved utmåling av miljøerstatning ilegges en samlet erstatning om det er tale om flere overtredelser. Det er ikke adgang

til subsidiær fengselsstraff ved manglende innbetaling av miljøerstatning.

Konklusjon. Momentene under kriterium to og tre trekker som det fremgår i noe ulik retning. I den samlede vurderingen som skal foretas, er det for meg utslagsgivende at § 74 i innhold er til forveksling lik straffebestemmelsen i § 75, og at sanksjonens formål og karakter etter mitt syn er av avskrekkende, og ikke reparerende, karakter. Det må i denne sammenheng også kunne skjeles hen til hvordan sanksjonen oppfattes for borgeren. Fra hans ståsted går miljøerstatning og bot langt på vei ut på ett; han må betale en sum til statskassen på grunn av en lovovertrødelse uten å vite hva pengene vil bli brukt til.

Det er for så vidt illustrerende at Backer 596 anser regler om overtrødelsesgebyr som «nærmest overflødig» ved siden av § 74 om miljøerstatning. Miljøerstatning faller dessuten inn under definisjonene av både «administrativ sanksjon» og «overtrødelsesgebyr» i Sanksjonsutvalgets utkast til nye bestemmelser i forvaltningsloven §§ 44 og 45, se nærmere NOU 2003: 15 side 349–350 jf. særlig side 220 flg.

Sannsynligvis hadde det vært en bedre løsning om naturmangfoldloven hadde renskårede bestemmelser om overtrødelsesgebyr, slik løsningen er i flere andre, nyere miljølover (plan- og bygningsloven § 32-8, akvakulturloven § 30). Det ville klargjort at man i den enkelte sak må velge spor; forvaltningssanksjon eller straff.

Takk til førstestatsadvokat Runar Torgersen, Riksadvokatembetet, for verdifulle innspill.

SANNSYNLIGVIS HADDE DET VÆRT EN BEDRE LØSNING OM NATURMANGFOLD SLOVEN HADDE RENS KÅREDE BESTEMMELSER OM OVERTREDELSES GEBYR.

erstatning, slik det er for eksempelvis overtrødelsesgebyr etter plan- og bygningsloven § 32-8, jf. byggesaksforskriften 26. mars 2010 nr. 488 § 16-1. Dersom det utmåles betydelige beløp, trekker det i retning av å anse erstatningen som straff.

Utmålingsmomenter mv. Om det skal ilegges erstatning beror på en helhetsvurdering, jf. § 74 annet ledd første punktum. Blir det ilagt erstatning, skal denne utmåles etter de samme momentene som er angitt for vurderingen av om erstatning skal ilegges:

- «de aktuelle miljøverdiens betydning,

Illustrasjonsfoto fra Asmaløy mot Trestenene, Ytre Hvaler nasjonalpark, mai 2011.

Ecomessage

TEKST: POLITIOVERBETJENT TUVÅ BRØRBY OG ECOMESSAGE INTERPOL, OVERSATT AV KRIPOS

På ØKOKRIMs årlige miljøseminar, som i år ble holdt i Fredrikstad, var Interpols miljøkrimavdeling invitert til å holde foredrag. Foredragsholderne var Davig Higgins og Emile Lindemuller. Ett av deres sterke budskap var viktigheten av å dele informasjon på tvers av landegrensene, for å bekjempe internasjonal kriminalitet. Ecomessage-skjemaer er en måte å gjøre dette på og Interpol oppfordret politiet til å bruke denne metoden, ved å fylle ut slike skjemaer.

Det er bred enighet om at miljøkriminalitet er et av de mest lukrative og raskest voksende internasjonale kriminalitetsområdene. Kriminelle nettverk og syndikater som er motivert av høy profitt og liten risiko, har etablert en internasjonal bransje som:

- 1 setter helse og velferd for lokalsamfunn og kommende generasjoner i fare
- 2 forringer naturarven og planetens økologiske balanse
- 3 påfører hindringer for selskaper som retter seg etter gjeldende miljølovgivning
- 4 ignorerer miljølovgivningen så vel som annen lovgivning

Det er viktig å huske at miljøkriminalitet ikke kun er lokal, men også krysser landegrensene. Illegal dumping av miljøskadelig avfall skader i første rekke stedet der dumpingene finner sted. Men skadevoldere, transportfirmaer, agenter, hovedmenn/organisatorer og vitner kan befinne seg langt fra selve åstedet, og bor ofte utenfor landegrensene. I slike tilfeller kan miljøkriminalitet kun bekjempes gjennom effektivt internasjonalt samarbeid.

Den internasjonale politiorganisasjonen Interpol har arbeidet med å bekjempe miljøkriminalitet siden 1976. Som del av denne innsatsen nedsatte Interpol en miljøkrim-komité i 1994 bestående av en arbeidsgruppe for beskyttelse av dyr og planter og en arbeidsgruppe for bekjempelse av forurensningskriminalitet.

Mer enn 25 års erfaring har overbevist Inter-

pol om at utveksling av relevant informasjon i rett tid er avgjørende for all innsats for å bekjempe miljøkriminalitet. Interpol har imidlertid også erfart at informasjonsutvekslingen kan bli svært skadelidende fordi:

- 1 Nødvendig informasjon ofte må samles inn fra ulike kilder.
- 2 Ulike land har ikke ensartede rapporteringsmetoder.
- 3 Det har ikke eksistert noe register for samling, oppbevaring, analyse og utveksling av informasjon som har vært hensiktsmessig i bekjempelsen av miljøkriminalitet.
- 4 Etterforskere i ett land har ofte ikke visst hvilken rettshåndhevende myndighet eller hvilket kontor som er kontaktpunkt i et annet.

Interpol har forsøkt å bøte på dette ved å opprette Ecomessage (Økomelding).

Med Ecomessage prøver Interpol å skape et rapporteringssystem og en database som dekker alle typer miljøkriminalitet, det vil si:

- 1 illegal grensekryssende transport og illegal dumping av avfall
- 2 illegal grensekryssende aktivitet som involverer radioaktivt avfall
- 3 illegal handel med truede dyre-/plantearter

Ecomessage favner ulike miljøkrimlitsområder, men vi vil i denne presentasjonen fokusere på illegal transport over landegrensene og illegal dumping av avfall.

Ecomessage – hva det er, og hvordan det fungerer.

Interpols Generalsekretariat (IPSG) i Lyon, Frankrike, er et sentralt samlingspunkt for informasjon om internasjonal miljøkriminalitet. Interpol har utviklet Ecomessage som et rapporteringsverktøy som systematisk samler data om miljøkriminalitet, og legger dataene inn i et elektronisk datalagringsverktøy hos IPSG.

Ecomessage-systemet benytter et enkelt skjema for å overføre opplysninger til Interpol om en spesiell type kriminalitet. Ecomessage-skjemaet er nøye utformet. Når Interpol mottar miljøkrimlitsrapporter gjennom Ecomessage, tillater den standardiserte kommunikasjonsløsningen følgende:

- 1 En rask og metodisk registrering av rapportens opplysninger i et format som er kompatibelt med miljøkrim-databasen.
- 2 Effektiv kryssreferanse av data mot andre oppføringer i Interpol-databasen.
- 3 En systematisk og meningsfull uthenting av data på en måte som gjør bruk av applikasjoner, som for eksempel etterretningsanalyse, enklere.

Ecomessage er et datasystem. En Ecomessage-rapport må sendes Interpol via en standardisert prosedyre og rutine. Denne systematiske tilnærmingen bidrar til at de oversendte dataene er gyldige og oppdaterte. At opplysningene er bekræftede og gyldige, gjør at miljøkrim-databasen fremstår som pålitelig, og gir troverdige resultater når opplysningene benyttes.

Skjemaet kan du finne på Interpol sin nettside: <http://www.interpol.int/Crime-areas/Environmental-crime/Intelligence>

Mange rettshåndhevende myndigheter er involvert i håndhevelsen av miljølovgivningen. Miljøverndepartementet eller -direktoratet kan ha varierende rettshåndhevende myndighet. Tollvesenet er de som stopper, og ofte beslaglegger, skipslaster med smuglet miljøavfall. Havnepoliti og kystvakt kan være involvert dersom saken gjelder forurensning av overflatevann. Nasjonalt og lokalt politi er ofte involvert i håndhevelsen av miljølovgivning. Det samme er Riksadvokaten og andre statlige institusjoner.

Alle disse ulike myndighetene kan samle nødvendig informasjon til en Ecomessage-rapport. Når opplysningene er innsamlet, bør de sendes til det rapporterende landets Interpol-kontor. Interpol-kontoret holder som regel til ved det nasjonale politiets internasjonale avdeling. (I Norge er Interpol ved Kripos.)

Det er Interpol-kontorets ansvar å sende opplysningene i en Ecomessage til IPSG. Dette ansvaret er nedfelt i Interpol-rundskriv 38/DII/SD2/E/INT/WG2/ENV/94 av 9. juni 1994, som bør være å finne ved alle Interpol-kontorer i verden.

Når IPSG mottar en Ecomessage, skal opplysningene legges inn i Interpols database. Flere fordeler genereres av denne prosessen:

1. Opplysningene blir umiddelbart screenet mot all annen informasjon i Interpol-databasen. Dette kan generere viktig feedback. I et gitt tilfelle der land X rapporterer at person A har blitt pågrepet for mistanke om ulovlig transport av av-

fall, kan Ecomessage fremskaffe informasjon om at A også er etterlyst av land Y for liknende lovbrudd, eller at han allerede har blitt dømt i land Z for et liknende lovbrudd. Informasjon om sammenfallende pågrepelsesbeslutninger eller tidligere domfellelser er av stor interesse og betydning for påtalemyndigheten.

2. Ecomessage-skjemaet gir også muligheter for det rapporterende landet til å stille spørsmål, og er derfor et verktøy for internasjonalt samarbeid. Ta en megler som har skipet en ulovlig last med miljøfarlig avfall til land X fra land Y. Når man benytter søkemulighetene til Ecomessage, vil etterforskere i land X spørre om informasjon om avfallsmegler i land Y, eller befrakteren som er involvert. Det kan også spørre om alt annet som hvor internasjonal informasjonsutveksling kan bringe saken fremover.
3. Profesjonelle analytikere i Interpols Analytical Criminal Intelligence Unit har tilgang til Interpols databaser. Når det foreligger tilstrekkelige pålitelige data, kan viktige analyser gjennomføres for å avdekke de kriminelle aktørene som er involvert, og det kriminelle foretakets eller nettverkets størrelse, struktur og dynamikk.

Selv om Interpol har brukt Ecomessage i mange år, er databasen fremdeles for liten til at det kan utarbeides en global analyse av

miljøkriminalitet. Men mer data må legges inn i systemet – gjennom Ecomessage-rapporter. Når det foreligger en tilstrekkelig mengde statistisk signifikante data, kan disse analyseres og brukes til å utarbeide en internasjonal oversikt over den illegale internasjonale miljøkriminaliteten.

Ecomessage-skjemaet.

1. Enhver politimyndighet kan benytte disse skjemaene til å sende rapport om miljøkriminalitet til det nasjonale Interpol-kontoret, som så sender dataene til Lyon.
2. Når du fyller ut et Ecomessage-skjema, er det viktig å følge nummer- og bokstavrekkefølgen. Dette er viktig av hensyn til kompatibiliteten med miljøkrim-databasen. Et riktig utfylt skjema vil lett godtas av databasen og vil med større sannsynlighet gi resultater!
3. Dersom det ikke finnes tilgjengelig opplysninger å fylle inn i enkelte rubrikker i skjemaet, så merk feltet med «ukjent» eller la det stå åpent.
4. Når Ecomessage-skjemaet er fylt ut, sendes det til ditt lokale NCB. NCB er Interpols nasjonale kontor og er som regel lokalisert hos det nasjonale politiets internasjonale avdeling. Kun Interpol-kontoret kan sende en Ecomessage til IPSG.

Leiren besto blant annet av bålplass.

Straffbar telting

Retten til å sette opp leir i utmark anses av mange jakt- og friluftinteresserte som hellig. Det vakte derfor stor offentlig interesse da Statsadvokatene i Nordland i mai 2010 utferdiget et forelegg for å ha etablert en lavvoleir i et attraktivt friluftsområde. Saken fikk bred dekning i lokale medier og det var tidvis stor aktivitet på diverse nettfora.

TEKST: STATSADVOKAT KRISTIAN JARLAND, NORDLAND STATSADVOKATEMBETER. FOTO: POLITIET.

Den aktuelle lavvoleiren ble satt opp høsten 2009 i et attraktivt og mye brukt friluftsområde i Nordland. Leiren besto av en lavvo, utendørsgrill, bål plass, vedsekker, trillebåre og diverse utstyr nedpakket under presenning. Lavvoen var innvendig innredet med bord, stoler, sovesenger og støpejernsovn, og tiltalte fraktet utstyret til området ved bruk av bil og tilhenger. Til tross for gjentatte anmodninger fra Statskog (grunneier) om å fjerne leiren, ble den stående i om lag tre uker. Statskog anmeldte forholdet og statsadvokaten utferdiget forelegg for overtredelse av friluftsloven § 39, jf. § 9.

Tiltalte erkjente å ha forholdt seg som beskrevet i forelegget, men mente dette var lovlig telting. Tingretten frifant tiltalte for straff (dissens fra fagdommeren). Statsadvokatene i Nordland anket dommen, og Hålogaland lagmannsrett avsa dom i samsvar med påtalemyndighetens påstand, med dissens fra to meddommere som stemte for frifinnelse. Domfelte anket til Høyesterett, og ankeutvalget besluttet ved begrunnet kjennelse av 25. august 2011 å nekte anken fremmet (HR-2011-1615-U).

Var leiren til ulempe? Retten til å ta opphold og telte på annen manns grunn er en av allemannsrettene og har sitt lovgrunnlag i friluftsloven § 9. Bestemmelsen bygger på en avveining mellom allmennhetens og grunneiers interesser:

EN UTBREDELSE AV MARKANTE OG LANGVARIGE LEIERPASSER VIL VÆRE NEGATIVT FOR DET ALMINNELIGE FRILUFTSLIV.

I utmark er telting eller annet opphold ikke tillatt i mer enn to døgn, med mindre det er på høyfjellet eller område fjernt fra bebyggelse. Samtykke fra grunneier må likevel innhentes dersom oppholdet «kan medføre nevneverdig skade eller ulempe», jf. § 9 tredje ledd. I den aktuelle saken konkluderte lagmannsretten med at lavvoleiren

lå fjernt fra bebyggelse, og sakens kjerne var om leiren kunne medføre «ulempe» i lovens forstand.

Første spørsmål var om «ulempe» i § 9 tredje ledd bare knyttet seg til ulempe for grunneier eller om denne vurderingen favnet videre. Lavvoleiren innebar ikke at Statskogs egen interesse i å benytte området ble fortrenget, men den hadde betydning for allmennhetens mulighet til å ta leiområdet i bruk. Statskog la til rette for allmennhetens tilgang til området ved å anlegge bål plasser og toalett, og fremhevet at en utbredelse av markante og langvarige leierplasser vil være negativt for det alminnelige friluftsliv. Flere hadde også tatt kontakt med Statskog og innvendt at tiltaltes leir stod der over lang tid. Høyesteretts ankeutvalg kom til at en uten holdpunkter i loven eller forarbeidene ikke kunne begrense «ulempe» til bare å gjelde ulempe for Statskog, men at vilkåret også omfattet andres ulempe.

Videre la Høyesteretts ankeutvalg til grunn at lagmannsrettens lovtolkning ikke var uriktig når den la til grunn at tiltaltes telteleir medførte en ulempe i lovens forstand:

«Lagmannsrettens flertall er enig i at langvarige og markante teltleirer i attraktive friluftsområder kan utgjøre både fysiske og psykiske stengsler for allmennheten for øvrig, som kan kvie seg for å benytte et område som nærmest fremstår som «privat.»»

Lagmannsrettens flertall la også til grunn at ordlyden i § 9 tredje ledd innebar en lav terskel for at mulige ulemper gjør samtykke nødvendig, og idømte en bot på 6 000 kroner, subsidiært 12 dager i fengsel.

Mindretallet i lagmannsretten (to meddommere) fant det ikke bevist at tiltaltes teltleir var til ulempe for noen, og viste i korte trekk til at mange andre etablerer seg med telt og campingvogner i området og andre steder i jakttiden. Tilsvarende synspunkter ga meddommerne i tingretten (flertallet) uttrykk for: Tiltaltes opphold foretrekkes ikke andre friluftsfolk fra å benytte samme området, da det var rikelig med plass.

Sammenheng mellom telting og ferdsel. Slik påtalemyndigheten vurderte saken, bar lavvoleanen preg av permanent beslag og privatisering av et større område over lengre tid.

TILTALTE HADDE I PERIODER FORLATT LEIREN OG REIST HJEM TIL SIN BOPEL OG OVERNATTET DER.

I «ulempe»-vurderingen var imidlertid ikke bare etableringen av en slik leir relevant, men også bruken av denne: Retten til å ta opphold og telte er nedfelt i friluftslovens kapittel I om ferdsel og kan sies å være en forlengelse av ferdselsretten. Tiltalte hadde i perioder forlatt leiren og reist hjem til sin bopel og overnattet der. Det kan reises spørsmål ved om slik bruk i det hele tatt er vernet av oppholdsretten i § 9, idet tiltaltes telting ikke lenger står i forbindelse med ferdsel i utmark. Lagmannsretten tok ikke stilling til dette, men nøyde seg med å vise til at tiltalte også overnattet andre steder i løpet av den perioden leiren var anlagt.

I vurderingen av om det skulle ilegges forelegg i saken, la påtalemyndigheten videre vekt

på at Friluftslovkomiteen i sin innstilling av 1954 i utgangspunktet unnlot å fastsette krav om samtykke fra grunneier ved telting fjernt fra bebyggelse, fordi det blant annet ville være «uforholdsmessig tungvindt», jf. side 60–61. I vår sak hadde imidlertid tiltalte og Statskog gjennom flere år hatt skriftlig og muntlig kontakt om tiltaltes telting i området. Etter påtalemyndighetenes syn kunne en dermed vanskelig anføre at det var vanskelig for tiltalte å søke om tillatelse.

Mange interesser, mange meninger. Gjennom den rettslige behandlingen av saken er det trukket opp noen nærmere grenser for telting og opphold i utmark. Den offentlige interesse saken vakte, tilsier at flere lignende forhold kan bli anmeldt. Videre angår telting i utmark, særlig i jakttiden, mange friluftsfolk, og synspunktene til flertallet i tingretten og mindretallet i lagmannsretten illustrerer at det på dette området kan være delte meninger om hva som er riktig avveining mellom hensynet til allemannsretten og grunneier.

Nærbilde av lavoen.

I leiren var det trillebåre og diverse utstyr m.m. nedpakket under presenning.

Bisitterrollen

– Hva kan den innebære?

Å være bisitter vil si at man er til stede i retten sammen med aktor og utfører bestemte oppgaver under rettsmøtet. Men hva vil en slik rolle innebære? I denne artikkelen kan du lese nærmere om hvordan bisitterrollen fungerer ved ØKOKRIM.

TEKST: FAGDIREKTØR GEIR KJETIL FINNEIDE, ØKOKRIM

Bisitterrollen er en integrert del av aktorstatet i ØKOKRIMs saker. Det er særlig praktisk å bruke bisitter ved hovedforhandlinger, men ØKOKRIM stiller også med bisittere i andre rettsmøter, for eksempel ved fengslingsmøter og opptak av rettslige forklaringer. Etterforskere ved ØKOKRIM er jevnlig bisittere og bisitterrollen utgjør en betydelig og viktig del av etterforskerens arbeid. I enkelte større saker vil det også kunne være behov for mer enn én bisitter.

Hvem er bisitter og hvilke funksjoner utføres?

Bisitter velges i første rekke ut fra de oppgaver som skal utføres i det enkelte tilfellet. Når man utpeker bisitter, tas det blant annet hensyn til sakskompetanse og aktuell fagkompetanse.

Det kan ikke sies noe generelt om hvilke oppgaver en bisitter bør utføre i den enkelte sak. Ulike straffesaker krever ulike løsninger, også når det gjelder bisitterrollen. Videre vil både aktors og bisitters kompetanse, erfaring og arbeidsform kunne gi ulike løsninger i saker som ellers er tilnærmet like. Det er likevel mulig å gi en oversikt over funksjoner som kan omfattes, blant andre:

- forberede avhør av tiltalte og vitner
- gi innspill til aktor under eksaminasjon
- administrere vitner
- finne frem i dokumentutdrag og sakens dokumenter
- holde oversikt over hva som er dokumentert
- skrive referat
- fremskaffe tilleggskompetanse
- være samtalepartner for aktor
- utarbeide prosedyre i samarbeid med aktor

Nedenfor angir jeg litt om hva som etter mitt syn ligger i de ulike funksjonene.

Forberede avhør av tiltalte og vitner. En god eksaminasjon krever forberedelse, blant annet en gjennomgang av:

- hva tiltalte og det enkelte vitne skal forklare seg om
- hvilke dokumenter tiltalte og det enkelte vitne skal få presentert, med henvisning

er det en fordel om man på forhånd har avklart hvordan slike spørsmål skal formidles (gule lapper, PC-skjerm eller annet).

Administrere vitner. I større saker har man gjerne en rekke vitner. Disse skal forklare seg for retten etter en kjøreplan som er oppsatt på forhånd. Erfaringene viser at det svært ofte blir endringer i forhold til kjøreplanen. Organisering av vitnene med hensyn til fremmøtetid vil vanligvis kreve betydelige ressurser. Det er ikke uvanlig at denne oppgaven ivaretas av en ekstra bisitter eller av en person som ikke er til stede i retten hele tiden.

Finne frem i dokumentutdrag og sakens dokumenter. For aktor vil det kunne være til stor hjelp med en bisitter som kan finne frem i sakens dokumenter, også dokumentutdraget, ved behov. Dette er en typisk bisitteroppgave.

Holde oversikt over hva som er dokumentert. Under en hovedforhandling må man holde oversikt over hvilke dokumenter, eventuelt deler av dokumenter, som til enhver tid er dokumentert. Dokumentasjon skjer i hovedsak ved opplasing. Man må holde oversikt over dokumentasjonen da

AKTOR OG BISITTER
SAMARBEIDER GJERNE
OM FORBEREDELSE AV
EKSAMINASJONEN.

til dokumentutdrag

- hvilke spørsmål som skal stilles til tiltalte og det enkelte vitne
- hvilken strategi som skal velges for å oppnå mest mulig korrekte og pålitelige forklaringer fra den enkelte

Aktor og bisitter (eventuelt også andre involverte i saken) samarbeider gjerne om forberedelse av eksaminasjonen.

Gi innspill til aktor under eksaminasjon. Under eksaminasjonen vil bisitter ofte komme på spørsmål foranlediget av forklaringen så langt, eller spørsmål som man har glemt under forberedelsen. Som regel er det ønskelig at bisitter underveis gjør aktor oppmerksom på slike spørsmål. For at dette skal fungere best mulig,

TEAMARBEID OG TVERR-
FAGLIGHET ER SEN-
TRALE BEGREPER VED
ØKOKRIM, DETTE GJEL-
DER OGSÅ I RETTEN.

det kun er disse dokumentene retten kan bygge sin avgjørelse på. En måte å holde oversikt på, er at bisitter merker av i margen med textliner etter hvert som det blir dokumentert. På denne måten kan man mot slutten av forhandlingene gjennomgå dokumentene og sørge for at nødvendig tilleggsk dokumentasjon skjer før prosedyren. Det kan også være hensiktsmessig å holde oversikt over hvem som underveis har dokumentert hva. Da er en rød/blå-blyant godt egnet.

Skrive referat. Som regel tas det notater fra rettsmøtet. Retten gjør alltid dette med tanke på rettsboken og for å kunne avsi dom. I tillegg tar ØKOKRIM notater, herunder når det avgis forklaringer. Nøyaktige notater fra forklaringene vil være nyttige i forbindelse med:

- forberedelse av eksaminasjon av andre tiltalte/vitner
- skrivning av prosedyre

- eventuell anke
- forberedelse og gjennomføring av eventuell ankeforhandling

Fremskaffe tilleggsk dokumentasjon. Underveis kan det bli behov for å innhente dokumentasjon ut over det som allerede ligger i dokumentutdraget eller i saken/beslaget. Forklaringer, innspill fra forsvarer eller retten eller andre hendelser kan gjøre at dette blir nødvendig. Ofte vil dokumentene måtte innhentes i løpet av kort tid, og ansvaret for dette vil ofte bli pålagt bisitter.

Være samtalepartner for aktor. Teamarbeid og tverrfaglighet er sentrale begreper ved ØKOKRIM, dette gjelder også i retten. Selv om det er jurister som aktoriser sakene, stiller ØKOKRIM i praksis med et aktorsteam bestående av aktor(er) og bisitter(e), samt eventuelt andre medspillere som ikke er med i retten. I løpet av en periode i retten

snakker teamet mye sammen, både i pauser og etter at dagen i retten er ferdig.

Utarbeide prosedyre i samarbeid med aktor.

Bisitter vil være en nyttig medhjelper ved utarbeidelse av prosedyre, og som regel utarbeider aktor og bisitter prosedyren i nært samarbeid.

Avsluttende bemerkninger. Som nevnt er det ikke mulig å gi noe «fasitsvar» på hva rollen som bisitter innebærer. Det må avklares i det enkelte tilfelle og styres av konkrete behov, blant annet ut fra selve saken, aktors og bisitters kompetanse, erfaring og arbeidsform. Uansett er det viktig at de som til sammen skal utgjøre aktorsteamet i en straffesak snakker godt sammen, både i forkant, underveis og etterpå for å sikre et best mulig samarbeid og dermed høyest mulig kvalitet og effektivitet.

NYE LOVER OG FORSKRIFTER

Endringer i frilufsloven og straffeloven. Frilufsloven er endret ved lov 16. september 2011. Endringene, som trer i kraft 1. januar 2012, går i hovedtrekk ut på:

- § 1a endres slik at skogplantefelt ikke lenger regnes som innmark.
- En ny § 3a om ferdsel i innmark som fører til utmark, utvider ferdselsretten.
- I § 5 gis nye regler som lovfester gjeldende rett om allmennhetens høstingsrett. Frem til nå har reglene om dette vært basert på ulovfestet sedvanerett. (I forlengelsen av dette oppheves dagens regler om dette i straffeloven §§ 399 og 400. Samtidig oppheves nye § 10a i frilufsloven som ble vedtatt i forbindelse med straffeloven 2005).
- Det gis en ny bestemmelse i § 9 med

hjemmel for departementet til å gi forskrifter med forbud mot telting nærmere enn 150 meter fra bebodd hus eller hytte i kystnære områder.

- Reglene i § 13 om forbud mot sjikanøse stengsler og forbudsskilt utvides slik at ikke bare ferdsel, men også opphold, bading eller høsting, er beskyttet.
- I § 19 presiseres at utøvelse av allmannsretten generelt gjelder med de begrensninger som følger av andre lover.
- Det gjøres noen viktige endringer i §§ 22, 24, 35 og 40 om frilufsorganene og deres oppgaver og hjemler. Her nevnes bare at en viktig endring er en ny hjemmel i § 40 for kommunen eller departementet til å ilegge tvangsmulkt dersom stengsler eller skilt ikke fjernes etter pålegg.

Straffebestemmelsen i frilufsloven § 39 forblir uendret.

Ny forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer. Det er gitt en ny forskrift av 9. november 2011 nr. 1088 om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer. Forskriften, som er gitt av Riksantikvaren med hjemmel i kulturminneloven § 22a, hjemler fredning for å bevare et utvalg av kulturminner i form av byggverk og anlegg knyttet til statens virksomhet. Inngrep som er i strid med fredning etter forskriften straffes etter kulturminneloven § 27. Fredning skal skje ved at byggverkene/anleggene tas inn i kapittel 2 i forskriften. Så langt har forskriften ikke noe kapittel 2. Det vil si at det så langt ikke er gjort noen fredningsvedtak etter forskriften.

HVA HAR SKJEDD SIDEN SIST?

Organisasjonsendring

ØKOKRIM har foretatt en omorganisering som har medført at enheten nå har sju avdelinger.

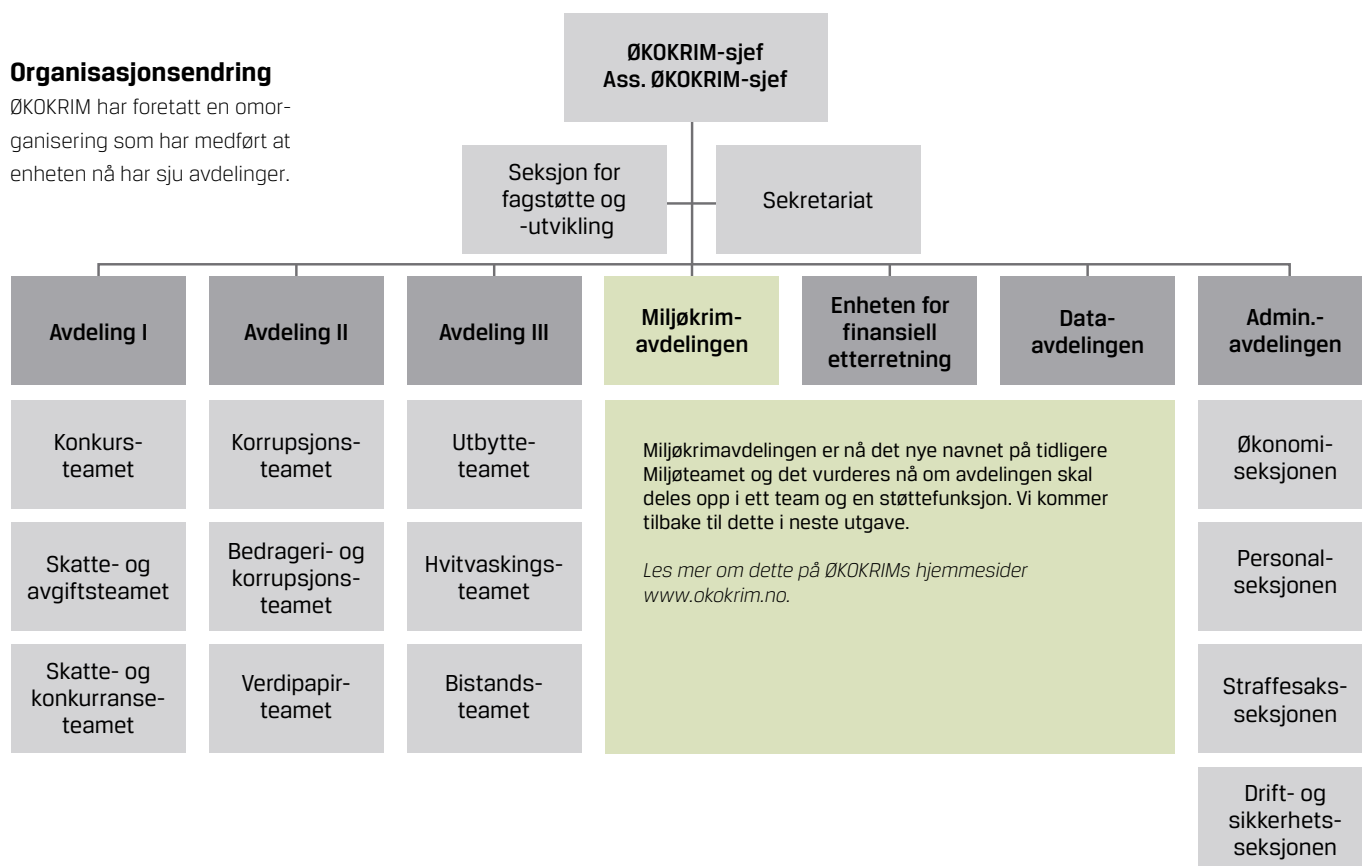

Foto: Ole Jomar Moen, Difi. Avbildet f.v.: Rigmor Aasrud, Mie Skarpaas og Lillian Nordby Øktner.

Årets statlige nettside

Torsdag 1. desember kåret DIFI (Direktoratet for forvaltning og IKT) Årets offentlige hjemmesider 2011. Kåringen fant sted på Kvalitetskonferansen og prisene ble delt ut av fornyings- administrasjons- og kirkeminister Rigmor Aasrud.

I sin vurdering av offentlige hjemmesider har www.okokrim.no blitt kåret til «Årets statlige nettside» i konkurransen mot Stortinget og ung.no.

«Årets vinnar utmerker seg med mykje innhald som er godt tilrettelagt og strukturert på ein oversiktleg måte» og «Tillitsvekkende inspirasjonskilde» er av tilbakemeldingene vi fikk fra juryen, i tillegg fikk vi ros for måten Miljøkrim er integrert og hvordan Miljøkrimløsningen fungerer.

Ny nasjonal miljøkoordinator

Politioverbetjent/spesialetterforsker Oddgeir Buraas er tilsatt som nasjonal miljøkoordinator i vikariatet etter Reene Nilsen, i første omgang frem til ca 1. oktober 2012.

Her presenterer Oddgeir seg selv:

Jeg gikk ut fra Politiskolen i 1981. De første årene etter Politiskolen jobbet jeg ved narkotikaseksjonens «uropatrulje» i Oslo. Fra 1985 har jeg jobbet med etterforskning av økonomiske straffesaker, med unntak av en kortere periode som utreder i bank, og en to-årsperiode innbeordret på Prosjekt Catch/organisert kriminalitet. Jeg kommer nå fra ØKOKRIM sitt skatte- og avgiftsteam, hvor jeg har jobbet som etterforsker siden 2005.

Jeg «grugleder» meg til å tiltre vikariatet. Jeg vet at det finnes mange engasjerte og flinke miljøkoordinatorer i distriktene. Selv håper jeg å kunne være en lagspiller og støtte for politidistriktenes miljøkoordinatorer og miljøjurister, slik at vi i fellesskap skal nå de målene vi setter oss.

Grunnen til at jeg søkte vikariatet er at jeg synes fagområdet miljøkriminalitet er interessant, spennende og utfordrende, og et fagområde som vedrører oss alle både nasjonalt og globalt. Selv har jeg lang erfaring fra etterforskning av forskjellige typer økonomiske straffesaker, både egne saker og saker hvor jeg har bistått andre politidistrikter i etterforskningen. Jeg håper og tror at denne erfaringen kan komme til nytte i min nye stilling som nasjonal miljøkoordinator. Etterforskning av miljø saker har jeg liten erfaring med, utover bistand i noen enkeltsaker her på ØKOKRIM. Oppgavene for nasjonal miljøkoordinator er mange. Flere av disse oppgavene vil fortsatt bli utført av andre på Miljøkrimavdelingen.

Arbeidsområdet miljøkriminalitet er stort og omfattende. Utfordringen blir derfor hvordan vi i fellesskap og mest mulig effektivt og innenfor tildelte ressurser når våre mål. Jeg tror at i tillegg til å drive forebyggende arbeide, er det veldig viktig å få irrettført prinsipielle og viktige miljø saker i rettssystemet. Slike saker vil ofte få stor mediedekning, som i seg selv kan skape god allmennprevensjon. Risikoen for å bli straffeforfulgt er etter mitt syn en viktig og effektiv måte å forebygge og hindre uønsket adferd.

Funksjon og ansvarsområder. ØKOKRIM skal ivareta funksjonen som nasjonal miljøkoordinator, jf. Politidirektoratets Miljørundskriv 2008/008. Nasjonal miljøkoordinator skal i hovedsak:

- være det faglige kontaktleddet mellom politidistrikt og overordnet myndighet og samordne politiinnsats på tvers av etats-, politidistrikts- og fylkesgrenser
- holde kontakt med miljøkoordinatorene i politidistriktene, herunder delta på ulike miljøfora, bistå med å utarbeide trusselvurderinger ved å ajourføre miljøanalyser for distriktene
- drifte sentrale miljørelaterte IKT-løsninger og følge opp internasjonale forespørsler og kontakter
- bistå Polithøgskolen med utdanning og kompetanseutvikling i politiet, samt være pådriver for metodeutvikling og etterretningsutveksling
- etter anmodning fra Politidirektoratet være deltaker i Sentralt oppsynsutvalg
- delta i etterforskningen av utvalgte miljø saker

Ingunn Mansås Kjærstad har nå tatt permisjon fra sin stilling som politiinspektør i Politidirektoratets seksjon for forebygging og kriminalitetsbekjempelse. Hun har hatt ansvar for blant annet oppfølging av miljøkriminalitet og

vært vårt faste kontaktpunkt inn i direktoratet.

Ingunns nye jobb er i Oslo Kommune, nærmere bestemt Kommunerevisjonen. Vi ønsker å takke for et godt samarbeid så langt. Lykke til videre!

MATERIELLFRIST MILJØKRIM 1/2012:

10. MARS

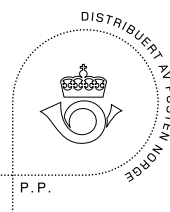
Tidligere nummer av Miljøkrim finner du på www.miljokrim.no.

Returadresse:
ØKOKRIM
Pb. 8193 Dep
0034 Oslo

B

NORGE

I NESTE NUMMER

KAN DU LESE ARTIKKELEN
**OM EN GRUPPE MED ORGANISERTE KRIMINELLE
MENNESKER FRA IRLAND**

Smakebit på artikkelen

«Travellers» – en organisert kriminell omreisende gruppe fra Irland

Europol har nå rettet søkelyset mot en omreisende kriminell gruppe, som har historisk og familiær tilknytning til en bestemt slekt fra en landsby i Irland.

Medlemmer av gruppen reiser rundt om i hele verden for å tjene penger på ulike former for kriminalitet. Gruppen er registrert være aktive i USA, Sør-Amerika, Sør-Afrika, Australia

og Kina og Europa. Norge er et av de stedene der medlemmer har vært registrert.

I Norge er denne gruppen kanskje mest kjent for svindel i forbindelse med asfaltlegging, salg av diesel aggregater og annet elektrisk verktøy, men de driver også med annen omfattende kriminalitet.

*Vi ønsker våre lesere en
god jul og et godt nytt år!*